

Suvremeni demografski razvoj Grada Slavenskog Broda

Kuzmić, Barbara

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:153525>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-30**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski dvopredmetni sveučilišni studij geografije: nastavnički smjer

Zadar, 2021.

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Diplomski dvopredmetni sveučilišni studij geografije: nastavnički smjer

Suvremeni demografski razvoj Grada Slavonskog Broda

Diplomski rad

Student/ica:

Barbara Kuzmić

Mentor/ica:

Izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi

Zadar, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Barbara Kuzmić**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Suvremeni demografski razvoj Grada Slavonskog Broda** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 20. prosinca 2021.

SUVREMENI DEMOGRAFSKI RAZVOJ GRADA SLAVONSKOG BRODA

BARBARA KUZMIĆ

Izvadak

Tema ovog diplomskog rada je suvremeni demografski razvoj Grada Slavenskog Broda. Analizirani su podaci iz posljednja tri popisa stanovništva (1991., 2001. i 2011. godine). Podaci su obrađeni u Microsoft Office Excelu. Metode istraživanja koje su korištene su analiza statističkih podataka, izrada dijagrama te metoda kompilacije. Predstavljen je kratki urbani razvoj grada od razdoblja antike do 20. stoljeća, kao i povijesno kretanje broja stanovnika. Naglasak je stavljen na kretanje broja stanovnika, prirodno i mehaničko kretanje stanovništva te na sastav stanovništva (biološki, društveno-gospodarski i obrazovni) od 1991. godine. Broj stanovnika bio je u porastu do 2001. godine, a 2011. godine je po prvi put zabilježen manji broj stanovnika u odnosu na prethodni popis stanovništva. U odnosu na razdoblje od 1991. do 2001. godine, razdoblje od 2001. do 2011. godine karakteriziraju negativna prirodna promjena te negativan migracijski saldo. Kao najznačajniji demografski problemi Grada Slavenskog Broda ističu se pad broja stanovnika, iseljavanje te starenje stanovništva.

Rad sadrži: 39 stranica, 14 grafičkih priloga, 4 tablice, 19 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Grad Slavenski Brod, kretanje broja stanovnika, prirodno kretanje, sastav stanovništva

Voditelj: Izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi

Povjerenstvo: izv. prof. dr. sc. Ana Pejdo, izv. prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi, izv. prof. dr. sc. Anica Čuka

Rad prihvaćen: 14. 4. 2020.

Rad je pohranjen u Knjižnici Odjela za geografiju Sveučilišta u Zadru, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Hrvatska.

CONTEMPORARY DEMOGRAPHIC DEVELOPMENT OF THE TOWN OF
SLAVONSKI BROD
BARBARA KUZMIĆ

Abstract

The topic of this thesis is the contemporary demographic development of the Town of Slavonski Brod. Data from the last three censuses (1991, 2001 and 2011) were analyzed. The data were processed in Microsoft Office Excel. The research methods used were statistical data analysis, diagram making and compilation method. A brief urban development of the town from the period of antiquity to the 20th century was presented, as well as the historical population changes. The focus of research was on population trends, natural population change, migration and population structures (biological, socio-economic and educational). The population was increasing until 2001, and in 2011 the population decreased in comparison to the previous census. Compared to the period from 1991 to 2001, the period from 2001 to 2011 was characterized by the negative natural change and a negative net migration. The most significant demographic problems of the Town of Slavonski Brod are population decline, emigration and population aging.

Thesis includes: 39 pages, 14 figures, 4 tables, 19 references; original in Croatian

Keywords: Town of Slavonski Brod, natural population change, population trends, population structure

Supervisor: Vera Graovac Matassi, PhD, Associate Professor

Reviewers: Ana Pejdo, PhD, Associate Professor, Vera Graovac Matassi, PhD, Associate Professor, Anica Čuka, PhD, Associate Professor

Thesis accepted: 14th April 2020

Thesis deposited in Library of Department of Geography, University of Zadar, Ulica dr. F. Tuđmana 24 i, Zadar, Croatia.

Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Pregled dosadašnjih istraživanja	2
1.2. Metodologija istraživanja	3
2. POVIJESNO-GEOGRAFSKI RAZVOJ GRADA SLAVONSKOG BRODA.....	4
2.1. Urbani razvoj Slavenskog Broda.....	4
2.2. Povijesni pregled kretanja broja stanovnika.....	6
3. KRETANJE BROJA STANOVNIKA OD 1991. DO 2011.	7
4. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA.....	10
5. MIGRACIJA STANOVNIŠTVA	15
6. SASTAV STANOVNIŠTVA.....	18
6.1. Biološki sastav	18
6.2. Društveno-gospodarski sastav	24
6.3. Obrazovni sastav stanovništva	29
7. ZAKLJUČAK	32
IZVORI	34
LITERATURA.....	35
POPIS SLIKA	38
POPIS TABLICA.....	38
SAŽETAK.....	39
SUMMARY	40

1. UVOD

Stanovništvo čine osobe koje žive i djeluju na određenom prostoru. Svako stanovništvo, bilo da se radi o državi, gradu ili selu, ima demografska obilježja koja se neprestano mijenjaju. Na demografska obilježja utječe prirodno kretanje, migracije, ali i brojni vanjski čimbenici, kao što su ratovi ili prirodne katastrofe (Nejašmić, 2005). Stanovništvo sa svojim demografskim obilježjima u međuodnosu je s gospodarskim razvojem određenog prostora. Društveno-gospodarske promjene utječu na stanovništvo i njegov razvoj, a ujedno demografske promjene utječu na gospodarski razvoj. Iz tog razloga važno je utvrditi demografske trendove na određenom području.

Zahvaljujući povoljnim prirodnim obilježjima, u prošlosti je prostor Istočne Hrvatske privlačio stanovništvo te se isticao kao demografski razvijenija regija u odnosu na pojedine druge hrvatske regije. Brojna događanja kroz povijest su uzrokovala migracije unutar Istočne Hrvatske, kao i migracije iz drugih područja u Istočnu Hrvatsku i obratno. Od kraja 17. do druge polovine 20. stoljeća, ovo područje bilo je izrazito imigracijsko zbog useljavanja stanovnika iz ostalih područja Hrvatske i susjednih zemalja. Napuštanje poljoprivrednih djelatnosti, industrijalizacija i urbanizacija u drugoj polovini 20. stoljeća doveli su do značajnijih demografskih promjena, kao što su pad opće stope porasta broja stanovnika, depopulacija u međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. godine, veće iseljavanje, negativne promjene u dobno-spolnom i društveno-gospodarskom sastavu te ruralni egzodus. Napuštanje sela uzrokovalo je prekomjernu koncentraciju stanovništva u gradskim naseljima zbog čega je došlo do prostorne populacijske polarizacije Istočne Hrvatske što je ostalo suvremeno demografsko obilježje tog prostora (Živić, 2003). Podaci posljednja dva popisa stanovništva pokazali su kako suvremeni demografski trendovi u cijeloj Republici Hrvatskoj nisu povoljni. Broj stanovnika se konstantno smanjuje, udio i broj stanovnika od 65 i više godina ubrzano raste, dok se udio i broj mladih (0–14 godina) smanjuje. Od 1991. godine traje depopulacija zbog čega mnoga seoska naselja izumiru. Još jedan negativan trend u Hrvatskoj je povećanje intenziteta iseljavanja stanovnika. Veća iseljavanja započela su početkom devedesetih godina 20. stoljeća kao posljedica Domovinskog rata (Akrap, 2019). Gledajući regije Hrvatske, Zapadna, Južna te pogotovo Istočna Hrvatska bilježe demografski pad u posljednjem međupopisnom razdoblju. Demografski pad na prostoru Istočne Hrvatske može se promatrati od 1991. godine. Nakon popisa stanovništva 2011. godine, prema mnogim procjenama, broj stanovnika istočnohrvatskih županija nastavit će opadati (Živić, 2017a). Popisom koji će se provesti 2021.

godine utvrdit će se hoće li se te procjene doista i ostvariti. U središtu ovog rada je Grad Slavonski Brod i njegov suvremeni demografski razvoj. Važno je istražiti njegova demografska obilježja kako bi se utvrdilo oslikavaju li se negativni demografski trendovi Republike Hrvatske i Istočne Hrvatske i na sam Slavonski Brod.

Objekt istraživanja je demografski razvoj Slavonskog Broda od 1991. do 2011. godine. Prije samog početka provođenja istraživanja postavljena su tri cilja:

1. analizirati kretanje broja stanovnika Grada Slavonskog Broda, prirodno kretanje i migracije od 1991. do 2011. godine
2. analizirati strukture stanovništva Grada Slavonskog Broda od 1991. do 2011. godine
3. ukazati na najznačajnije demografske probleme Grada Slavonskog Broda.

1.1. Pregled dosadašnjih istraživanja

Dosadašnja istraživanja koja su se bavila demografskim obilježjima Slavonskog Broda razmatrala su razdoblje prije popisa stanovništva iz 1991. godine. Hrkać (2009) je u svom radu analizirao demografski razvoj Broda u razdoblju od 1869. do 1890. godine. Osnova njegova istraživanja su podaci iz popisa stanovništva iz 1869., 1880. te 1890. godine. Miščančuk (2019) se u sklopu istraživanja o gradskoj regiji Slavonskog Broda bavio i njezinim demografskim obilježjima. Promatrano je razdoblje od popisa stanovništva 1971. do posljednjeg provedenog popisa 2011. godine. Nekoliko je autora istraživalo demografsku problematiku Brodsko-posavske županije te su se u svojim radovima dotakli i demografskih obilježja Slavonskog Broda. Tomičić (2019) je analizirao demogeografska obilježja Brodsko-posavske županije, Babić (1997) je proučavao sociodemografske promjene stanovništva Brodsko-posavske županije pod utjecajem Domovinskog rat, ali se u svom radu u manjoj mjeri bavio i obilježjima Slavonskog Broda, dok je Kevo (2008) analizirao kretanje stanovništva Brodsko-posavske županije s naglaskom na dva međupopisna razdoblja, od 1981. do 1991. te od 1991. do 2001. godine.

Iz svega navedenog može se vidjeti da nedostaje istraživanja na temu demografskih obilježja Slavonskog Broda, pogotovo onih koji se bave razdobljem od 1991. do posljednjeg popisa stanovništva iz 2011. godine. Dosadašnja istraživanja su se uglavnom bavila demografskim obilježjima Brodsko-posavske županije, s posebnim naglaskom na utjecaj Domovinskog rata na kretanje i strukturu stanovništva. Nedostatak dosadašnjih istraživanja na ovu temu ostavlja prostor za nova istraživanja.

1.2. Metodologija istraživanja

U radu su analizirani podaci posljednja tri popisa stanovništva te podaci vitalne statistike. Za obradu podataka i vizualizaciju rezultata korišten je Microsoft Office Excel.

Prilikom provođenja istraživanja, pojavili su određeni metodološki problemi. Naselje Podvinje se 2001. godine izdvojilo iz naselja Slavonski Brod te za 1991. godinu nije bilo moguće izdvojiti broj stanovnika niti analizirati ostala demografska obilježja. Podaci popisa stanovništva 2011. nisu izravno usporedivi s podacima iz prijašnjih popisa stanovništva zbog različite definicije ukupnog stanovništva koja je primijenjena prilikom tog popisa. Popisi stanovništva nakon Drugoga svjetskog rata, zaključno s popisom 1991., odnose se na osobe koje su imale prebivalište u Republici Hrvatskoj, bez obzira jesu li bile prisutne u prebivalištu u vrijeme popisa te na duljinu odsutnosti iz mjesta prebivališta. Popisom stanovništva 2001. godine prvi put se uvodi koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“, a osnovni kriterij za uključivanje (ili isključivanje) osobe iz ukupnog stanovništva je razdoblje od jedne godine i dulje. U ukupno stanovništvo tako su se uključivale i osobe koje su odsutne godinu i dulje, a umjesto stalnog stanovanja su se vraćale sezonski i mjesečno. Navedene osobe u popisu iz 2011. godine nisu uključene u ukupan broj stanovnika. U popisu stanovništva 2011. godine također je primijenjen spomenuti koncept te se kao dodatan kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva uvodi i namjera odsutnosti. Kod podataka o migracijskim obilježjima stanovništva ne mogu se uspoređivati podaci iz popisa stanovništva 1991. godine s popisima stanovništva iz 2001. i 2011. godine zbog različitoga teritorijalnog ustroja.

2. POVIJESNO-GEOGRAFSKI RAZVOJ GRADA SLAVONSKOG BRODA

Grad Slavonski Brod razvio se na području gdje se prigorje Dilj gore najviše približava rijeci Savi. Počeci naseljenosti područja današnjega Slavanskog Broda mogu se pronaći još u vrijeme antike kada je na tom prostoru bilo razvijeno naselje Marsonia. Od razdoblja antike taj prostor je konstantno bio naseljen, ali je kasnije u odnosu na ostala naselja Hrvatske imao manje značenje. Značenje Slavanskog Broda povećalo se od 18. stoljeća, kada je došlo i do promjena u naseljenosti (Magaš, 2013). Grad Slavonski Brod, kao administrativna jedinica, sastoji se od tri naselja (Slavonski Brod, Brodski Varoš i Podvinje) te je prema posljednjem popisu stanovništva 2011. godine bio sedmi po veličini grad u Hrvatskoj (URL1). Grad je ujedno i sjedište Brodsko-posavske županije (URL2).

2.1. Urbani razvoj Slavanskog Broda

Prije dolaska Rimljana na ovim područjima živjela su panonska plemena te su prostor današnjeg Slavanskog Broda i okolice naseljavali su Breuci. Rimljani su na panonske prostore došli 35. g. pr. Kr. kada su započeli s osvajanjima, a Panonija je postala rimska provincija. Rimskim osvajanjima započeli su procesi romanizacije i urbanizacije tih područja. Kroz sljedeća dva stoljeća rimski su carevi osnivali brojne kolonije na području Panonije. Postojanje antičkog naselja na prostoru današnjeg Slavanskog Broda potvrđuju brojni rezultati arheoloških istraživanja. Pronađeni su ostaci rimske arhitekture, keramika, staklo i novac. Krajem 20. stoljeća u rijeci Savi nizvodno od Slavanskog Broda pronađena je rimska vojnička diploma centuriona Likaja iz Marsunije (*Marsvnnia*). Navedena diploma je prvi pisani dokaz o postojanju antičkog grada na mjestu današnjega Slavanskog Broda (Bartek, 1998).

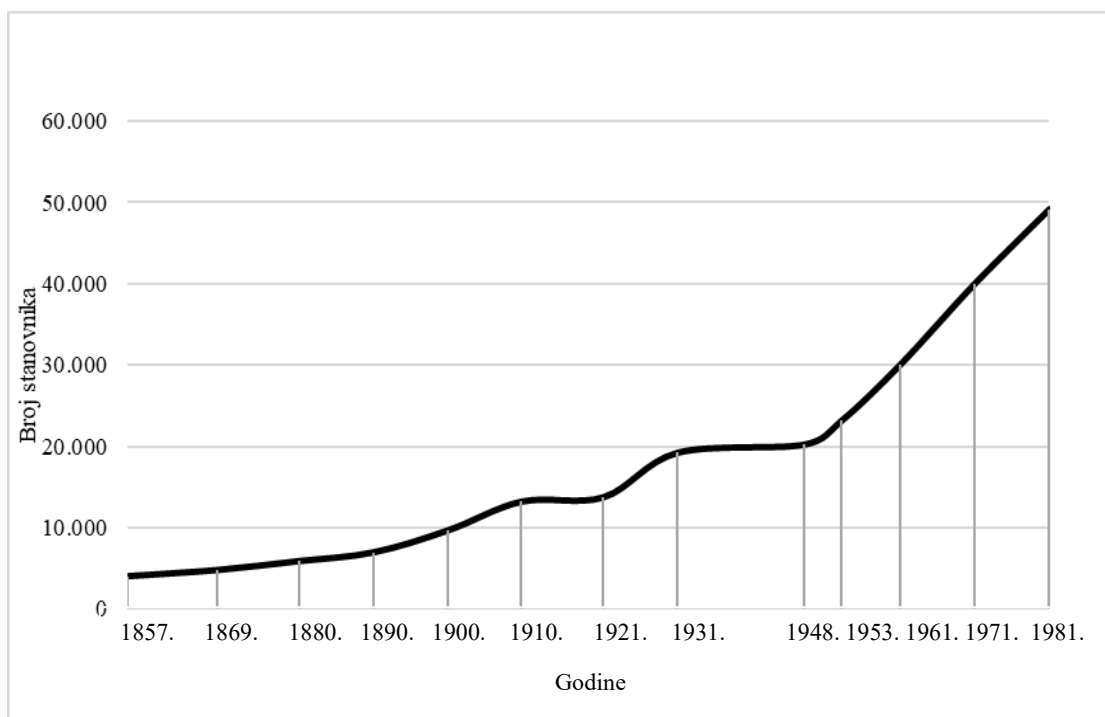
Pod imenom Brod, grad se prvi put spominje u darovnici hrvatsko-ugarskog kralja Bele IV. iz 1244. godine. Staru jezgru današnjeg grada izgradila je feudalna obitelj Berislavić na prijelazu iz 15. u 16. stoljeće zbog opasnosti od Turaka. Renesansni Brod imao je pravokutni oblik koji je bio okružen zemljanim bedemima s opkopima. Nakon Mohačke bitke Turci su započeli s osvajanjem Slavonije, a Brod su osvojili 1536. godine. Dio katoličkog stanovništva napustio je grad, a dio je prešao na islam. Brojni putopisci u svojim djelima pisali su o većinskom muslimanskom stanovništvu u Brodu. Jezgra turskog grada u kojoj su se odvijale sve aktivnosti, bila je na području današnjega glavnog trga. Grad je pod turskom vladavinom bio više od 100 godina (do 1691. godine). Nakon oslobođenja Broda, brojno muslimansko stanovništvo otišlo

je u Bosnu s Turcima, a u gradu su ostali malobrojno katoličko stanovništvo i vojna posada. Brod nije zadugo ostao prazan jer su ga naselili Hrvati iz Bosne. Početkom 18. stoljeća Brod je bio u sastavu Vojne krajine, a od 1735. godine i sjedište jedne od tri slavonsko-srijemske kapetanije. Ovo stoljeće je obilježila izgradnja tvrđave koja je i danas jedan od simbola grada. Godine 1753. Brod je dobio status slobodnoga vojnog komuniteta što je podrazumijevalo i određene povlastice za njegove stanovnike, kao što su ukidanje stalne vojne službe i pravo biranja načelnika općine. Stanovnici grada bavili su se uglavnom trgovinom i obrtom (Bartek, 1998). Od 1751. godine, kada je formiran gradski magistrat (gradska uprava), Brod se razvija i postaje gusto naseljen zbog čega se širi izvan obrambenih zidina. Drvene kuće gradile su se duž cesta u pravcu istoka i sjeveroistoka. Rast i razvoj grada nastavili su se i u 19. stoljeću te su dotadašnje drvene kuće su često bile zamijenjene zidanim (Milić, 2006). Brod je službeno proglašen gradom 1871. godine pod imenom Brod na Savi koje će zadržati do 1934. godine kada je ime promijenjeno u Slavonski Brod. Nakon ukidanja Vojne krajine započeo je brži razvoj grada uz gospodarski procvat (Bartek, 1998). Gospodarski razvoj grada, prije svega razvoj industrije, jednim dijelom potaknut je izgradnjom željeznice krajem 19. stoljeća. O značaju novoizgrađene željeznice i razvoju industrije govori činjenica da se broj stanovnika Slavanskog Broda u odnosu na Požegu do kraja 19. stoljeća udvostručio, iako su sredinom stoljeća bili gradovi podjednake veličine (Magaš, 2013).

Razdoblje između dva svjetska rata obilježio je gospodarski rast. Slavonski Brod je u to vrijeme bio jedan od razvijenijih industrijskih središta u Kraljevini Jugoslaviji. Gotovo polovina stanovnika bavila se industrijom, obrtom ili trgovinom. Godine 1945. grad je pretrpio brojna bombardiranja što je prouzrokovalo velike materijalne štete, ali i brojne civilne žrtve. Prije Drugoga svjetskog rata, u gradu je bilo oko 2500 zgrada od kojih je gotovo 500 srušeno u bombardiranjima, a 1600 oštećeno. Prve poslijeratne godine prošle su u znaku intenzivne obnove grada, prije svega stambenih objekata i industrijskih pogona. Nakon obnove, koja je trajala do oko 1950. godine, grad ponovno ulazi u razdoblje gospodarskog rasta. Posebno je napredovala industrija, prije svega metaloprerađivačka (Tvornica „Đuro Đaković“). Gospodarski razvoj značajno je utjecao na porast broja stanovnika. Povećanje broja stanovnika većim je dijelom bilo rezultat doseljavanja stanovnika iz sela Brodskog Posavlja i Bosne i Hercegovine nego prirodnog prirasta (Bartek, 1998). U drugoj polovini 20. stoljeća, Slavonski Brod je također bio jedno od važnijih središta kontinentalne Hrvatske. Danas je to regionalno središte koje s okolnim naseljima čini gradsku aglomeraciju s oko 65 000 stanovnika (Magaš, 2013).

2.2. Povijesni pregled kretanja broja stanovnika

Kretanje broja stanovnika Slavanskog Broda može se promatrati od prvog službenog popisa stanovništva 1857. godine. Od 1857. do 1981., zabilježen je konstantan porast broja stanovnika (Sl. 1). Najveća relativna promjena zabilježena je popisom stanovništva 1931. godine, kada je u odnosu na prethodni popis stanovništva zabilježen porast od 39,9%. Najveći apsolutni porast broja stanovnika zabilježen je u međupopisnom razdoblju od 1961. do 1971. godine, a iznosio je gotovo 10 000 (porast od 33%) što je rezultat doseljavanja stanovništva potaknuto razvojem industrije. Završetkom rata nestali su nepovoljni društveni i ekonomski uvjeti koji su utjecali na osnivanje obitelji te dolazi do porasta rađanja. Ukupan porast od prvog službenog popisa 1857. godine do popisa stanovništva 1981. godine iznosio je nešto više od 45 000 (porast od 124,3%). Krajem 19. stoljeća u Slavanskom Brodu izgrađena je željeznica te je došlo do razvoja industrije što može objasniti porast broja stanovnika početkom 20. stoljeća (Magaš, 2013). Nakon Drugoga svjetskog rata uslijedilo je dulje mirnodopsko razdoblje i vrijeme kada generacije rođene 30-ih godina 20. stoljeća i neposredno nakon Drugog svjetskog rata ulaze u reproduktivno razdoblje, što je sve utjecalo na porast broja stanovnika (Kevo, 2008).

Slika 1. Kretanje broja stanovnika Slavonskog Broda od 1857. do 1981. godine

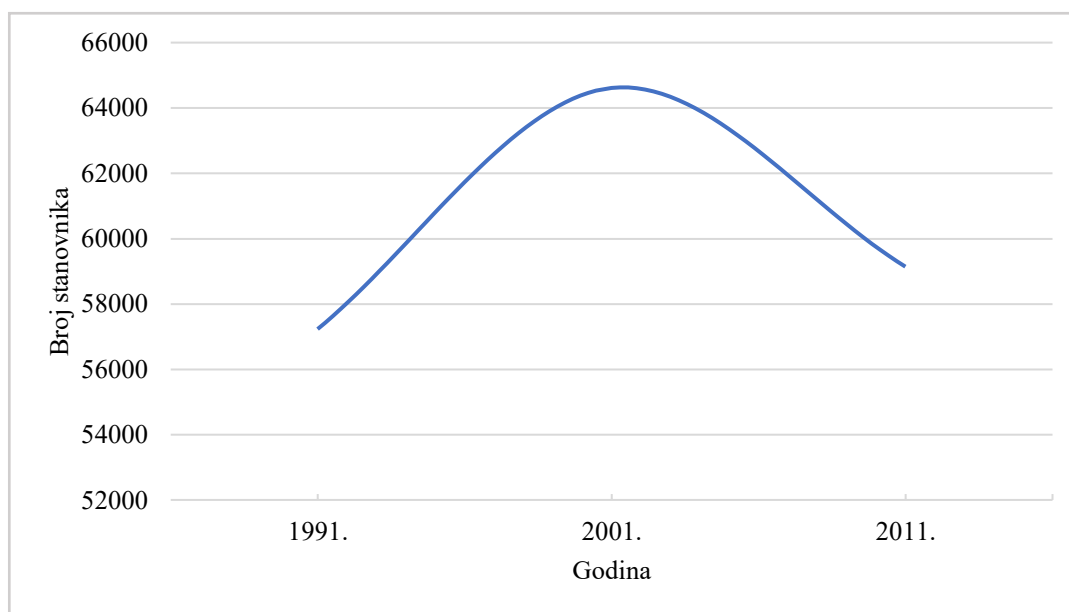
Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

3. KRETANJE BROJA STANOVNIKA OD 1991. DO 2011.

Različiti demografski procesi utječu na promjene u broju stanovnika nekog prostora (Kevo, 2008). Opće kretanje stanovništva rezultat je prirodnog kretanja i migracija. Na broj i sastav stanovništva, osim navedenih sastavnica, utječu i vanjski čimbenici, kao što su ratovi, epidemije, prirodne katastrofe i drugo (Nejašmić, 2005).

Porast broja stanovnika Grada Slavonskog Broda zabilježen tijekom 20. stoljeća nastavio se i do popisa stanovništva 2001. godine (Sl. 2). U odnosu na prethodni popis 1981. godine, 1991. godine zabilježen je porast broja stanovnika od 16,4%. U međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. godine također se uočava porast broja stanovnika i to za nešto manje od 13%. Prosječan godišnji porast iznosio je 738 stanovnika. Najviše su na to utjecali pozitivna prirodna promjena, ali i imigracija stanovnika iz Bosanske Posavine (Kevo, 2008). Godine 2011. po prvi je puta zabilježen pad broja stanovnika od prvoga službenog popisa 1857. godine. Prema popisu stanovništva 2011. godine, Slavonski Brod imao je oko 5 500 manje stanovnika nego 2001. godine, što je jednim dijelom posljedica ekonomske krize iz 2008. godine (Pokos, 2017). U prosjeku, grad je godišnje gubio 547 stanovnika. Za pretpostaviti je da će se trend pada broja

stanovnika nastaviti jer je u posljednjem međupopisnom razdoblju Hrvatska postala članicom Europske unije čime je olakšana emigracija u druge zemlje članice. Dio smanjenja broja stanovnika vjerojatno je zabilježen i zbog promjene popisne metodologije. Naime, popisom stanovništva iz 2011. godine popisane su samo osobe koje barem 12 mjeseci žive neprekidno u mjestu stanovanja i osobe koje su u mjesto stanovanja došle 12 mjeseci uoči kritičnog trenutka popisa s namjerom da ostanu barem godinu dana.

Slika 2. Broj stanovnika Grada Slavonskog Broda 1991., 2001. i 2011. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., DZS, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, popis 2001., DZS, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

U međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. godine, naselja Brodski Varoš i Slavonski Brod također su zabilježila porast broja stanovnika. Godine 2001. Brodski Varoš je imao 675 stanovnika više nego u prethodnom popisu, a Slavonski Brod gotovo 3000 stanovnika više. Za Brodski Varoš porast broja stanovnika je iznosio oko 44%, dok je za Slavonski Brod on iznosio nešto više od 5%.

Kao i za Grad Slavonski Brod, u sljedećem međupopisnom razdoblju, od 2001. do 2011. godine, u sva tri naselja zabilježen je pad broja stanovnika (Tab. 1). Slavonski Brod zabilježio je najveći pad broja stanovnika od tri naselja (-8,7%). Nešto manji pad imao je Brodski Varoš, a iznosio je -8,3%. Najmanji pad broja stanovnika imalo je naselje Podvinje (-4,6%). U prosjeku, naselje Brodski Varoš je gubilo 19 stanovnika godišnje, Podvinje 18, a Slavonski

Brod 511. Uzrok pada broja stanovnika navedenih naselja je značajno smanjenje broja doseljenih iz Bosne i Hercegovine te iseljavanje iz Grada Slavenskog Broda.

Tablica 1. Broj stanovnika po naseljima Grada Slavenskog Broda 1991., 2001. i 2011. godine

Godina	Naselje			Ukupno
	Brodski Varoš	Podvinje	Slavonski Brod	
1991.	1 546	-	55 683	57 229
2001.	2 221	3 749	58 642	64 612
2011.	2 035	3 575	53 531	59 141

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., DZS, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, popis 2001., DZS, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

Prema procjeni, Grad Slavonski Brod 2020. godine imao je 52 670 stanovnika što označava pad od 10,9% u odnosu na posljednji popis stanovništva 2011. godine. Od posljednjeg provedenog popisa stanovništva, broj stanovnika Grada Slavenskog Broda u konstantnom je padu te u odnosu na 2011. godinu ima 6 471 stanovnika manje. Smanjenje broja stanovnika u razdoblju od 2011. do 2020. godine rezultat je nepovoljnih trendova prirodnog kretanja stanovništva te iseljavanja, što će biti pojašnjeno u idućim poglavljima.

4. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA

Prirodno kretanje stanovništva određenog prostora podrazumijeva prirodne čimbenike i procese. Na prirodno kretanje ne utječu samo biološke pojave, već pri tome veću ulogu imaju društveno-gospodarski, psihološki, kulturni i ostali čimbenici. Temeljne sastavnice prirodnog kretanja stanovništva su rodnost (natalitet) te smrtnost (mortalitet). Prirodna promjena predstavlja njihovu rezultantu te može biti pozitivna i negativna. (Nejašmić, 2005).

Opća stopa rodnosti najjednostavniji je pokazatelj učestalosti rađanja određenog stanovništva, a odnosi se na broj živorođene djece na 1000 stanovnika. Glavna prednost ovog pokazatelja je jednostavnost izračuna. Glavni nedostatak je što se u obzir uzima ukupno stanovništvo dok u reprodukciji sudjeluje samo jedan dio. Iz toga proizlazi da je opća stopa rodnosti pod utjecajem dobnog sastava promatranog stanovništva (Nejašmić, 2005).

Prosječna opća stopa rodnosti Grada Slavenskog Broda za prvo promatrano međupopisno razdoblje, od 1991. do 2001. godine, iznosila je 13,4‰ što označava da se u tom desetogodišnjem razdoblju na 1000 stanovnika rađalo nešto više od 13 djece. Stopa rodnosti koja iznosi manje od 15‰ smatra se niskim tipom rodnosti. U prosjeku se svake godine rađalo 831 djece. Godina s najviše živorođene djece bila je 1993. godina, kada se rodilo 927 djece, dok je godina s najmanje živorođene djece u promatranom međupopisnom razdoblju bila je 2000. godina sa 694 živorođene djece. Zanimljivo je kako je u ovom međupopisnom razdoblju najveći broj rađanja zabilježen za vrijeme Domovinskog rata iako je uobičajeno da se za vrijeme rata rodnost smanji (Sl. 3). Do kraja Domovinskog rata 1995. godine zabilježen je manji pad u broju rađanja u odnosu na 1993. godinu. Naredne dvije godine nakon rata zabilježen je blagi porast u broju rađanja što se može protumačiti kao kratkotrajni poslijeratni *baby boom*. Nakon 1997. godine započinje pad u broju živorođene djece koji se nastavlja do sredine sljedećega međupopisnog razdoblja. Godine 2000. zabilježen je pad od 25,1% u broju živorođene djece u odnosu na godinu s najvećim brojem živorođenih.

Prosječna opća stopa rodnosti za drugo promatrano međupopisno razdoblje od 2001. do 2011. godine iznosila je 9,9‰. Godišnje se u prosjeku rađalo 612 djece što je 219 manje nego u razdoblju od 1991. do 2001. godine. Godina 2001. je u ovom promatranom međupopisnom razdoblju godina s najviše živorođene djece. Kao što je već spomenuto, konstantan pad u broju živorođenih trajao je do 2005. godine kada je vidljiv blagi skok u broju živorođenih (Sl. 3). Godina s najmanje živorođene djece bila je 2003. s 583 živorođenih. Od 1999. godine, broj

živorođene djece godišnje nije prelazio 700. U 2010. godini, kao posljednjoj promatranoj godini, zabilježen je pad od 37,5% u broju živorođenih u odnosu na 1993. godinu kada je zabilježen najveći broj živorođenih.

Razinu opće smrtnosti određuju biološki te društveni i gospodarski čimbenici. Kao i kod odrednica rodosti, skupine čimbenika su i ovdje međusobno povezane. U biološke čimbenike ubraja se dobni sastav stanovništva jer proizlazi da je razina smrtnosti funkcija starosti stanovništva. Za društva s visokim udjelom starog stanovništva karakteristična je i visoka razina smrtnosti jer smrtnost češća u starijoj životnoj dobi. Među skupinu društveno-gospodarskih čimbenika ubrajaju se stupanj životnog standarda, razvijenost javnog zdravstva i zdravstveni uvjeti života i obrazovna razina stanovništva (Nejašmić, 2005).

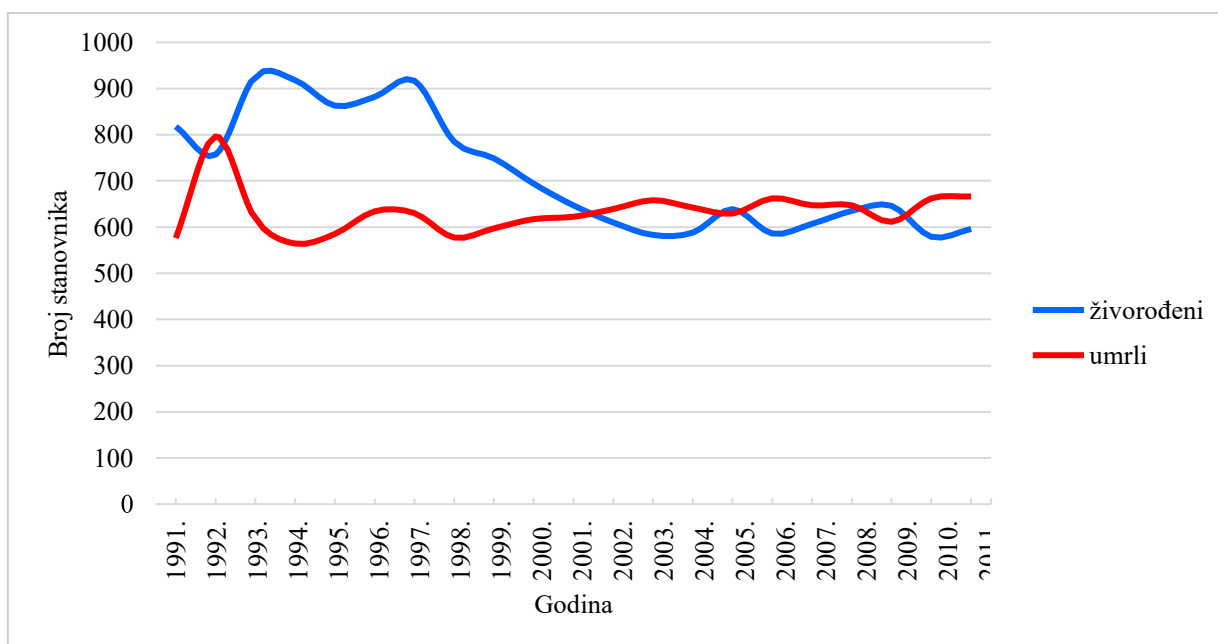
Opća stopa smrtnosti najjednostavniji je pokazatelj smrtnosti, a označava broj umrlih na 1000 stanovnika u određenom razdoblju (Nejašmić, 2005). Prosječna opća stopa smrtnosti Grada Slavenskog Broda u prvom promatranom međupopisnom razdoblju iznosila je 10,2‰. Prosječan broj umrlih godišnje je iznosio 619. U prvom međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. godine, 1992. godina je bila godina s najviše umrlih 796 osoba. To je ujedno i godina s najvećim brojem umrlih u oba promatrana razdoblja od 1991. do 2011. godine. Navedeni podatak ne čudi budući da je 1992. godina za Slavonski Brod bila najteža ratna godina kada su mete često bili civilni objekti kao što su bolnica, škole, tržnica i gradske ulice. U brojnim napadima žrtve su uglavnom bili i civili, uključujući i djecu (Križe, 2018). Manji porast broja umrlih zabilježen je 1996. (634 umrlih) i 1997. godine (630 umrlih). Godina s najmanje umrlih bila je 1994. kada je njihov broj iznosio 564.

U odnosu na prvo promatrano međupopisno razdoblje, u drugom se razdoblju od 2001. do 2011., uočava blagi porast opće stope smrtnosti kada je ona iznosila 10,4‰. U prosjeku je svake godine broj umrlih iznosio 642 što je 23 više u odnosu na prethodno razdoblje. Ovaj podatak je zanimljiv ako u obzir uzmemo činjenicu da je početkom prvoga međupopisnog razdoblja trajao Domovinski rat. U ovom desetogodišnjem razdoblju broj umrlih je bio uglavnom ujednačen (Sl. 3). Manji pad u broju umrlih zabilježen je 2005. te 2009. godine, koja je sa 611 umrlih ujedno i godina s najmanjim brojem umrlih u tom razdoblju. S druge strane, 2010. godina je s najvećim brojem umrlih, koji je iznosio 662. U oba promatrana razdoblja broj umrlih nije prelazio brojku od 700, osim već spomenute 1992. godine.

Kao što je već navedeno, prirodna promjena predstavlja rezultat razlike broja rođenih i broja umrlih. Pozitivna promjena označava više rođenih u odnosu na broj umrlih, dok negativna

promjena ukazuje na više umrlih na broj rođenih. Također, postoji i nulta promjena, odnosno prirodna stagnacija stanovništva. Budući da su natalitet i mortalitet dinamične sastavnice prirodnog kretanja, u stalnoj su interakciji (Nejašmić, 2005).

Prosječna stopa prirodne promjene za Grad Slavonski Brod za razdoblje od 1991. do 2001. godine iznosila je 3,5%. Budući da je prirodna promjena manja od 4%, smatra se niskim prirodnim porastom. U ovom razdoblju negativna prirodna promjena zabilježena je samo 1992. godine, kada je bilo 39 više umrlih nego živorođenih što je posljedica Domovinskog rata. Nakon te godine Grad Slavonski Brod imao je pozitivnu prirodnu promjenu koja je bila prisutna sve do kraja promatranog razdoblja (Sl. 3). Vrhunac je zabilježen 1994. godine kada je bilo 354 više živorođenih nego umrlih. Od te godine, razlika u broju živorođenih i umrlih se postupno smanjivala te je na kraju promatranog razdoblja 2000. godine ona iznosila 77.

Slika 3. Kretanje broja živorođenih i umrlih Grada Slavonskog Broda od 1991. do 2011. godine

Izvor: Vitalna statistika, Državni zavod za statistiku

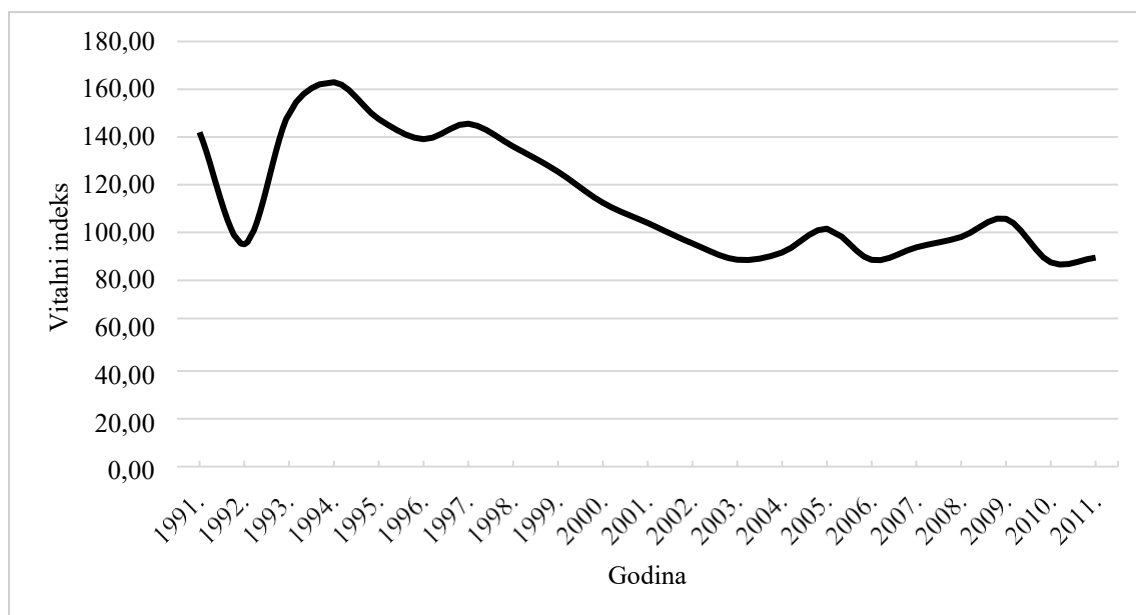
U drugom promatranom međupopisnom razdoblju od 2001. do 2011. godine stopa prirodne promjene iznosila je -0,5%. U odnosu na prethodno razdoblje, ovo razdoblje obilježila je negativna prirodna promjena (Sl. 3). Pozitivna prirodna promjena zabilježena je samo tri puta - 2001., 2005. te 2009. godine kada je prirodna promjena bila najveća u ovom razdoblju, a

iznosila je 35. Godinu poslije zabilježena je najveća negativna promjena u ovom razdoblju s 83 više umrlih nego živorođenih.

Republika Hrvatska je početkom osamdesetih godina 20. stoljeća ušla u posttranzicijsku etapu demografske tranzicije koju karakterizira vrlo niska ili negativna stopa prirodne promjene. Nakon poslijeratnog *baby booma*, u Hrvatskoj je prisutan stalan trend smanjivanja nataliteta. Kao glavni čimbenici smanjenja nataliteta ističu se iseljavanje mladog i zrelog stanovništva, ljudski gubici iz dva svjetska rata (što je uzrokovalo „krnje“ generacije te višak ženskog stanovništva u fertilnoj dobi), napuštanje sela i poljoprivrede te nepostojanje populacijske politike. Od 1991. godine u Hrvatskoj traje proces prirodne depopulacije (Wertheimer-Baletić, 2004) što je posljedica ratnih zbivanja (Živić i sur., 2014; Šterc, Komušanac, 2012; Akrap, 2019). U međupopisnom razdoblju od 1991. do 2001. godine u većini županija zabilježena je depopulacija, dok su iznimke bile Zagrebačka, Istarska i Brodsko-posavska županija te Grad Zagreb. Razlog za demografski porast Brodsko-posavske županije pronalazi se u imigraciji protjeranih Hrvata iz Bosne i Hercegovine. Prestankom migracijske struje iz susjedne države, Brodsko-posavska županija također je ušla u proces depopulacije u sljedećem međupopisnom razdoblju od 2001. do 2011. godine. Dok je broj živorođenih u kontinuiranom padu, broj umrlih je na podjednakoj razini. Godine 2011. nijedna županija nije zabilježila pozitivnu prirodnu promjenu osim Grada Zagreba (Živić i sur., 2014). Trend negativne prirodne promjene u Gradu Slavonskom Brodu započinje od 2001. godine, desetljeće kasnije u odnosu na Republiku Hrvatsku. Kao što je već spomenuto, u Brodsko-posavskoj županiji, ali i Slavonskom Brodu, je do 2001. godine trajala imigracija iz Bosne i Hercegovine. Od 2001. godine, Slavonski Brod postaje emigracijsko područje, a iseljenički kontingent sačinjavalo je uglavnom mlado i zrelo stanovništvo u fertilnom razdoblju.

Uz stopu prirodne promjene kao važan pokazatelj koristi se i vitalni indeks koji je dobar pokazatelj reprodukcije. Vitalni indeks pokazuje broj živorođenih na 100 umrlih ako je veći od 100, broj stanovnika se povećava prirodnom promjenom. U slučaju da vitalni indeks iznosi manje od 100, riječ je o smanjenoj reprodukciji stanovništva, odnosno broj umrlih nadmašuje broj rođenih. Do 2001. godine vitalni indeks Grada Slavonskog Broda bio je veći od 100 svih godina osim 1992. godine kada je iznosio 95,1 (Sl. 4). Ta godina i po ostalim pokazateljima prirodnog kretanja odskaka od ostalih godina prvoga promatranog razdoblja, a razlog tomu je Domovinski rat. Najviši vitalni indeks u prvom promatranom razdoblju zabilježen je 1994. godine kada je iznosio 162,9. U drugom promatranom razdoblju prema vitalnom indeksu broj stanovnika se smanjivao prirodnom promjenom. U samo tri godine je iznosio više od 100 -

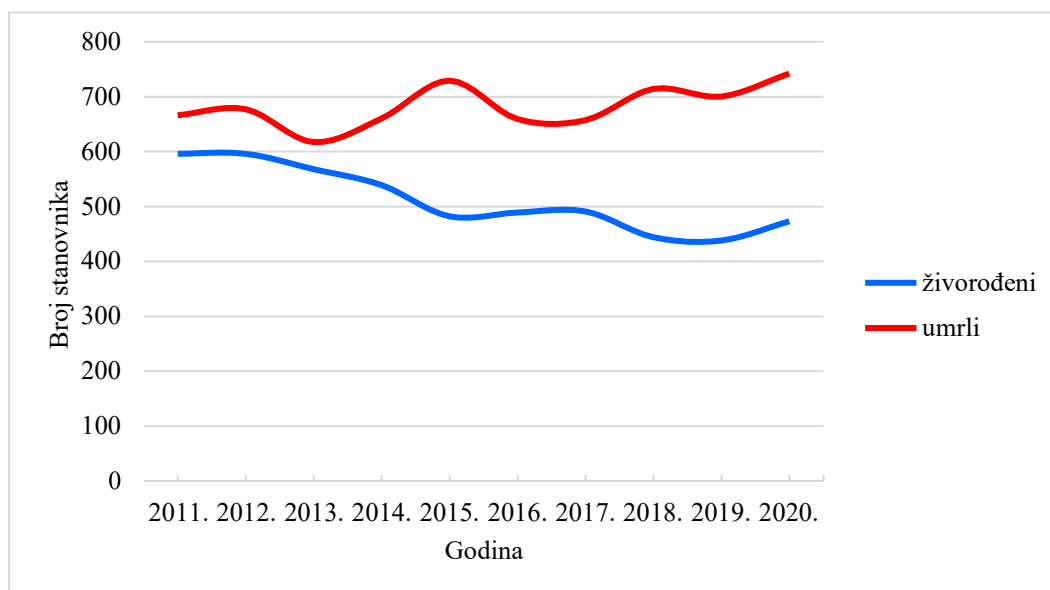
2001., 2005. i 2009. godine kada je sa 105,7 bio najveći u cijelom promatranom razdoblju dok je najmanji vitalni indeks zabilježen 2010. godine, a iznosio je 87,5.

Slika 4. Kretanje vitalnog indeksa Grada Slavonskog Broda od 1991. do 2011. godine

Izvor: Vitalna statistika, Državni zavod za statistiku

S obzirom na dostupne podatke, važno je analizirati i prirodno kretanje nakon posljednjeg popisa stanovništva. Prosječna opća stopa rodosti za razdoblje od 2011. do 2020. godine iznosila je 9,1%, što označava pad u odnosu na prethodno međupopisno razdoblje od 2001. do 2011. godine. Broj živorođenih u konstantnom je padu od 2011. godine, a od 2015. godine broj živorođenih manji je od 500 (Sl. 5). U odnosu na prethodno međupopisno razdoblje, prosječna opća stopa smrtnosti Grada Slavonskog Broda za razdoblje od 2011. do 2020. godine je u porastu, a iznosila je 12,2%. Za razliku od broja živorođenih, broj umrlih je na podjednakoj razini. Godine 2020. broj umrlih je bio najveći, a iznosio je 742. Na porast broja umrlih je vjerojatno utjecala i pandemija koronavirusa. Razdoblje nakon posljednjeg popisa stanovništva 2011. obilježava i negativna stopa prirodne promjene koja je za razdoblje od 2011. do 2020. godine iznosila -3,0%.

Slika 5. Kretanje broja živorođenih i umrlih Grada Slavonskog Broda od 2011. do 2020. godine

Izvor: Vitalna statistika, Državni zavod za statistiku

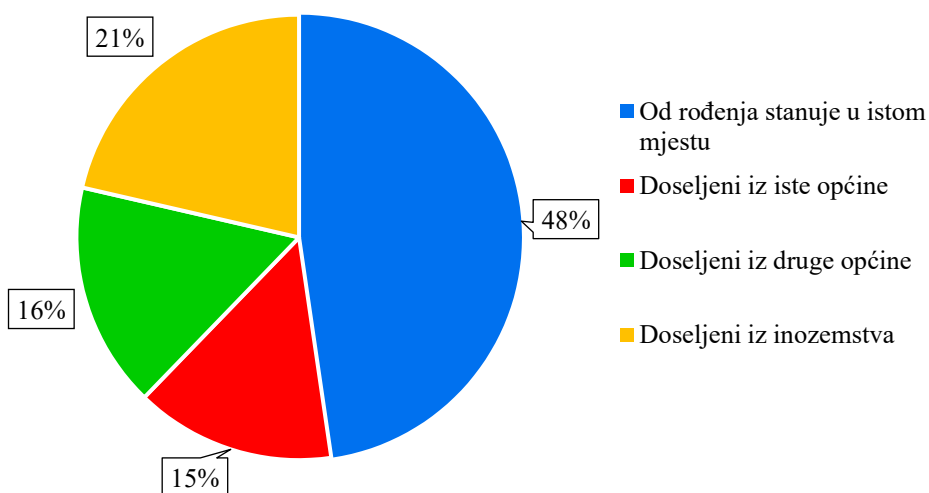
5. MIGRACIJA STANOVNIŠTVA

Migracija ili seljenje uključuje sve promjene prebivališta, odnosno mjesta stalnog boravka, koje mogu biti trajne, privremene, na veću ili manju udaljenost preko ili unutar državnih i administrativnih granica. Većina istraživača slaže se da se pod promjenom prebivališta podrazumijeva preseljenje u drugo naselje, dok se pod promjenom stanovanja unutar jednog naselja smatra unutargradskom pokretljivošću. Kao i kod prirodnog kretanja stanovništva, i na mehaničko kretanje stanovništva utječu različiti čimbenici. Gospodarski čimbenici se smatraju kao najvažniji čimbenici koji utječu na migracije. Migracija, kao sastavnica ukupnog kretanja stanovništva, utječe na broj stanovnika i njihov prostorni razmještaj, rodost i smrtnost te na sastav stanovništva. Što se tiče utjecaja migracija na sastav stanovništva, u mjestu polazišta ona negativno djeluje na sastav stanovništva, pogotovo na sastav prema dobi, te na sastavnice prirodnog kretanja. Na odredište migracije imaju suprotan učinak, pozitivno djeluje na sastav stanovništva prema dobi te na sastavnice prirodnog kretanja (Nejašmić, 2005).

Imigracija ili useljavanje te emigracija ili iseljavanje su osnovne sastavnice migracije. Migracijski saldo predstavlja razliku između doseljavanja u neko mjesto i iseljavanja iz njega u određenom razdoblju. Ako je migracijski saldo pozitivan, broj doseljenika je veći od broja iseljenika. U slučaju da je migracijski saldo negativan, broj iseljenika je veći od broja

doseljenika. Ako je broj doseljenih i iseljenih isti, riječ je o nultom migracijskom saldu (Nejašmić, 2005). Migracijski saldo izračunat je preko formule $M_s = P_2 - (P_1 + P_p)$, u kojoj P_1 označava broj stanovnika početkom promatranog razdoblja, P_2 broj stanovnika krajem promatranog razdoblja, a P_p apsolutnu promjenu u promatranom razdoblju.

Popisom stanovništva 1991. godine utvrđeno je da manje od pola stanovnika od rođenja stanuje u Slavonskom Brodu (Sl. 6). Najviše stanovnika doselilo je iz inozemstva, od toga velika većina s područja bivše SFRJ (98,6%). Nakon doseljenih iz inozemstva, najbrojniji su bili doseljeni iz druge općine te doseljeni iz iste općine. U ukupnom doseljenom stanovništvu prevladavalo je žensko stanovništvo (55%).

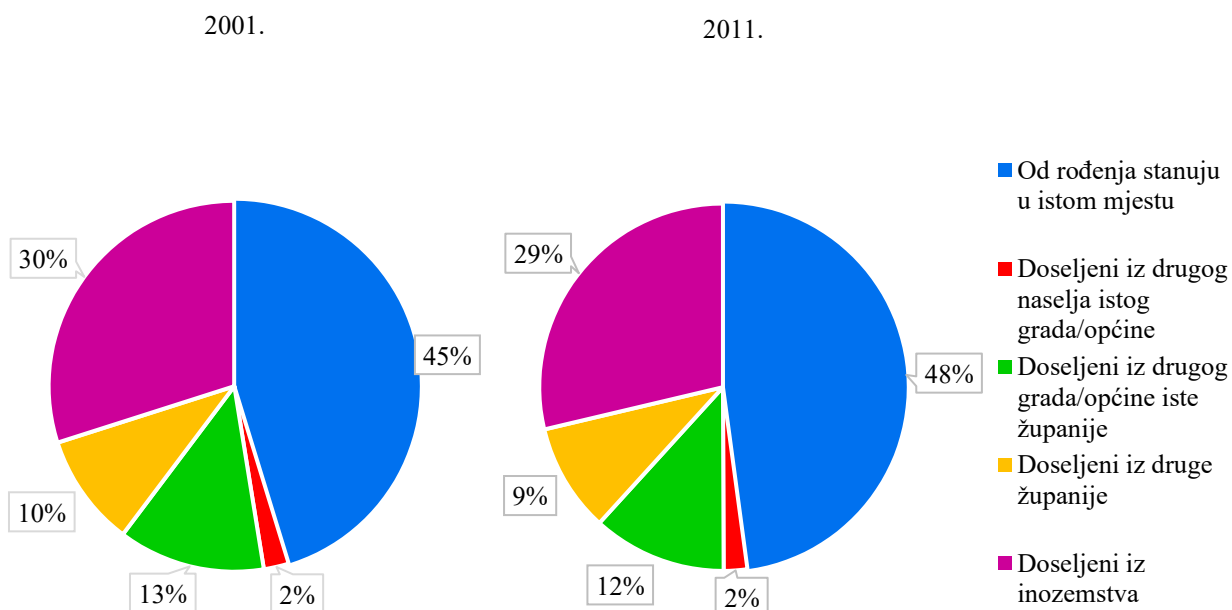

Slika 6. Migracijska obilježja stanovništva Grada Slavonskog Broda 1991. godine

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, popis 1991.

Prema godini doseljenja, najviše stanovnika se u Slavonski Brod doselilo u razdoblju od 1961. do 1970. godine (25,3% doseljenog stanovništva). Nešto manji udio doseljenog stanovništva doselio se u razdoblju od 1946. do 1960. godine (23,1%). Nakon Drugoga svjetskog rata u Slavonskom Brodu započela je obnova grada. U tom razdoblju došlo je do razvoja industrije što je jedan od razloga doseljavanja stanovništva. Netom prije popisa stanovništva 1991. godine, u razdoblju od 1986. do 1991. godine u Slavonski Brod doselilo je 2730 osoba, odnosno 9,7% od ukupno doseljenog stanovništva.

Popisom stanovništva 2001. godine utvrđeno je da je 45% stanovništva od rođenja živjelo u Slavonskom Brodu. Udio doseljenog stanovništva iznosio je 55% ukupnog stanovništva. Najveći udio doseljenog stanovništva doselio se iz inozemstva, od čega se 94% doselilo iz Bosne i Hercegovine. Gotovo četvrtina doseljenog stanovništva doselila je iz drugog grada ili općine Brodsko-posavske županije, a najmanje doseljenog stanovništva je iz drugog naselja istog grada ili općine (Sl. 7).

Slika 7. Migracijska obilježja Grada Slavonskog Broda 2001. i 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama, popis 2001., DZS, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, popis 2011., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

Prema popisu stanovništva 2011. godine nešto manje od polovine stanovnika Grada Slavonskog Broda od rođenja stanovalo je u istom naselju (Sl. 7). Među doseljenim stanovništvom ponovno je dominiralo stanovništvo doseljeno iz inozemstva. S područja Republike Hrvatske najviše stanovnika je doselilo iz drugog grada ili općine Brodsko-posavske županije. Najviše doseljenih iz inozemstva došlo je iz Bosne i Hercegovine, potom iz Njemačke, Srbije, Slovenije i Kosova.

Migracijski saldo za prvo promatrano razdoblje, od 1991. do 2001. godine, bio je pozitivan te je iznosio 5 266 stanovnika. Za razliku od prethodnog razdoblja, drugo promatrano razdoblje, od 2001. do 2011. godine, karakterizira negativan migracijski saldo te je iznosio -5 172, što znači da je iz Slavonskog Broda više stanovnika iselilo nego što se doselilo u grad (Tab. 2).

Negativan migracijski trend nastavio se i od prethodnog popisa stanovništva 2011. godine do 2020. godine. Broj odseljenih svake je godine bio veći od broja doseljenih te je migracijski saldo za promatrano razdoblje iznosio -4 766. Od 2013. godine, broj odseljenog stanovništva je veći od 1 000. Upravo veće iseljavanje od doseljavanja predstavlja demografski problem cijele Istočne Hrvatske. Demografsko izumiranje ostavlja brojne gospodarske, društvene i demografske posljedice. Dugoročni demografski učinci depopulacije, najviše utječu na biološki sastav stanovništva koji je pod izravnim utjecajem prirodnog i mehaničkog kretanja stanovništva (Živić, 2017b).

Tablica 2. Prirodna promjena i migracijski saldo Grada Slavonskog Broda za međupopisna razdoblja od 1991. do 2001., od 2001. do 2011. i od 2011. do 2020. godine

Međupopisno razdoblje	Prirodna promjena	Migracijski saldo
1991.-2001.	2 117	5 266
2001.-2011.	-299	-5 172
2011.-2020.	-1 705	-4 766

Izvor: Vitalna statistika, Državni zavod za statistiku; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

6. SASTAV STANOVNIŠTVA

Svako obilježje pojedinca, kao što su spol, dob, zanimanje, djelatnost ili bračno stanje, utječe na sastav stanovništva. Sastav stanovništva ukazuje na različita obilježja pojedinaca koji čine ukupno stanovništvo. Ono predstavlja rezultat prirodnog kretanja i prostorne pokretljivosti, ali je ujedno i njihov čimbenik. Stanovništvo se može grupirati prema različitim obilježjima. Najčešća je podjela na tri skupine, na biološki, društveno-gospodarski i kulturno-antropološki sastav (Nejašmić, 2005).

6.1. Biološki sastav

Biološki sastav stanovništva odnosi se na sastav prema spolu i dobi. Sastav prema spolu ukazuje na brojčani odnos muškog i ženskog stanovništva. Razlike u sastavu prema spolu uglavnom su rezultat društveno-gospodarskih obilježja (Nejašmić, 2005).

Osnovni pokazatelji sastava prema spolu su koeficijent maskuliniteta ili koeficijent feminiteta. Koeficijent maskuliniteta pokazuje broj muških na 100 ženskih stanovnika (Nejašmić, 2005). Za Grad Slavonski Brod 1991. godine on je iznosio 93,5. U sljedeća dva popisa stanovništva zabilježen je blagi pad koeficijenta maskuliniteta. Godine 2001. on je iznosio 91,6, a 2011. godine 91,2.

Postotni udjeli muškog i ženskog stanovništva u ukupnom stanovništvu čine drugu skupinu pokazatelja sastava stanovništva prema spolu. Prvim promatranim popisom stanovništva 1991. godine utvrđeno je da je u Slavonskom Brodu udio muškog stanovništva iznosio 48,3%, a udio ženskog 51,7%. U sljedeća dva popisa stanovništva zabilježen je blagi porast u udjelu ženskog stanovništva u ukupnom stanovništvu. Popisom stanovništva 2001. godine ustanovljeno je da muško stanovništvo čini 47,8% u ukupnom stanovništvu, a žensko 52,2%. Godine 2011. udio muškog stanovništva iznosio je 47,7%, dok je udio ženskog stanovništva u ukupnom stanovništvu iznosio 52,3%.

Sastav prema dobi važan je zbog svojih gospodarskih i društvenih implikacija. Promjene u sastavu prema spolu i dobi dugoročne su te određuju promjene u prirodnom kretanju stanovništva u budućnosti.

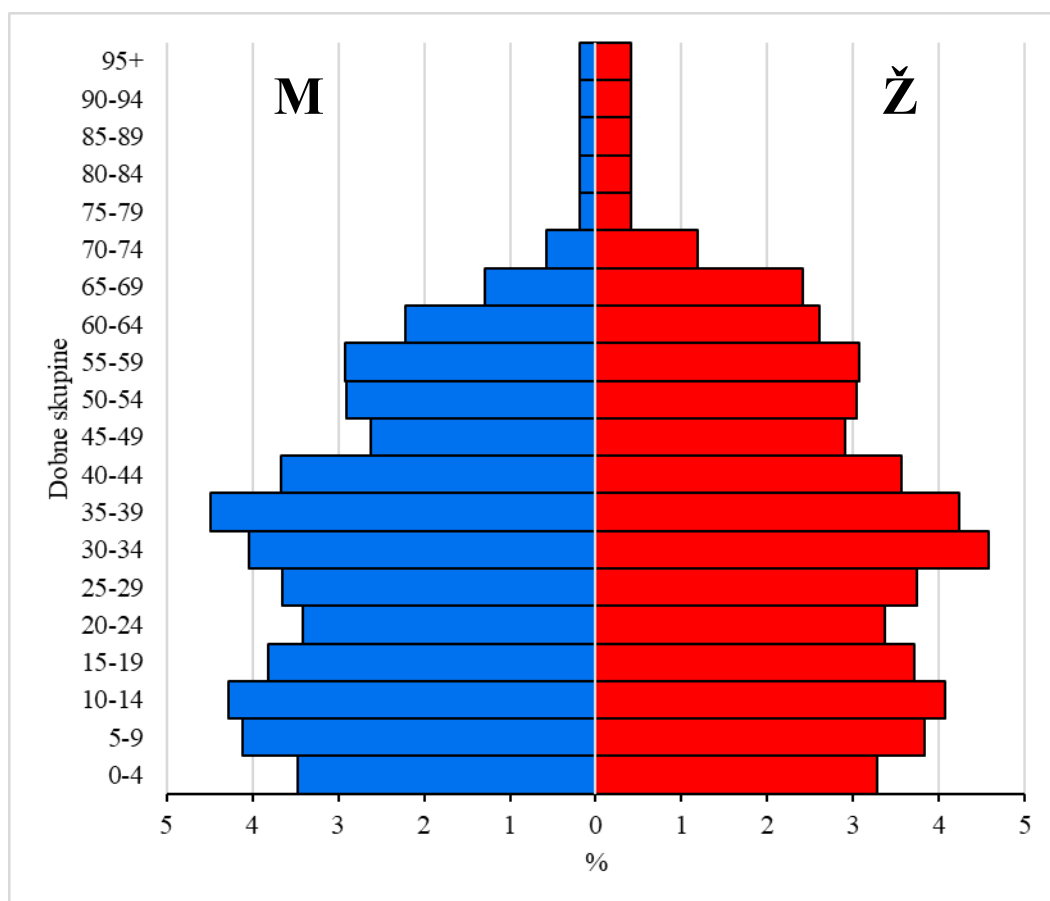
Stanovništvo Grada Slavonskog Broda 1991. godine je spadalo u staro stanovništvo s udjelom starog stanovništva od 8,4%. Popisima stanovništva 2001. i 2011. godine utvrđeno je da stanovništvo Slavonskog Broda spada u izrazito staro stanovništvo budući da udio starog stanovništva iznosi više od 12,0% (Tab. 3). Udjeli mladog (0–14 godina) te zrelog stanovništva (15–64 godina) smanjuju se od 1991. godine. S druge strane, udio starog stanovništva (65+ godina) je od 1991. godine u porastu, dok se broj starog stanovništva Republike Hrvatske između posljednja dva popisa stanovništva povećao za 36,4% (Peračković, Pokos, 2015). Proces depopulacije u interakciji je s promjenama u dobnom sastavu stanovništva. Na promjenu dobne strukture stanovništva, osim smanjivanja nataliteta pridonijele su i demografske promjene povezane s Domovinskim ratom, odnosno povećanje iseljavanja i nepovoljni trendovi prirodnog kretanja stanovništva. Također, proces starenja obuhvatio je i žensko stanovništvo u fertilnoj dobi što je dovelo do smanjivanje specifičnih stopa fertiliteta u najplodnijoj dobi od 20 do 30 godina što je dodatno utjecalo na smanjivanje razine ukupnog nataliteta u Hrvatskoj (Wertheimer-Baletić, 2004). Promjena dobno sastava stanovništva nekog prostora izravno utječe na njegov gospodarski razvoj. Porastom udjela starog stanovništva uz smanjenje udjela mladog i zrelog stanovništva, smanjuje se udio radno sposobnog i aktivnog kontingenta čime se usporava daljnji gospodarski razvoj.

Tablica 3. Dobni sastav stanovništva Grada Slavenskog Broda 1991., 2001. i 2011. godine

Godina	Mlado stanovništvo (%)	Zrelo stanovništvo (%)	Staro stanovništvo (%)
1991.	23,0	68,5	8,4
2001.	18,9	67,7	13,4
2011.	16,4	66,6	17,1

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, popis 2001., DZS, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

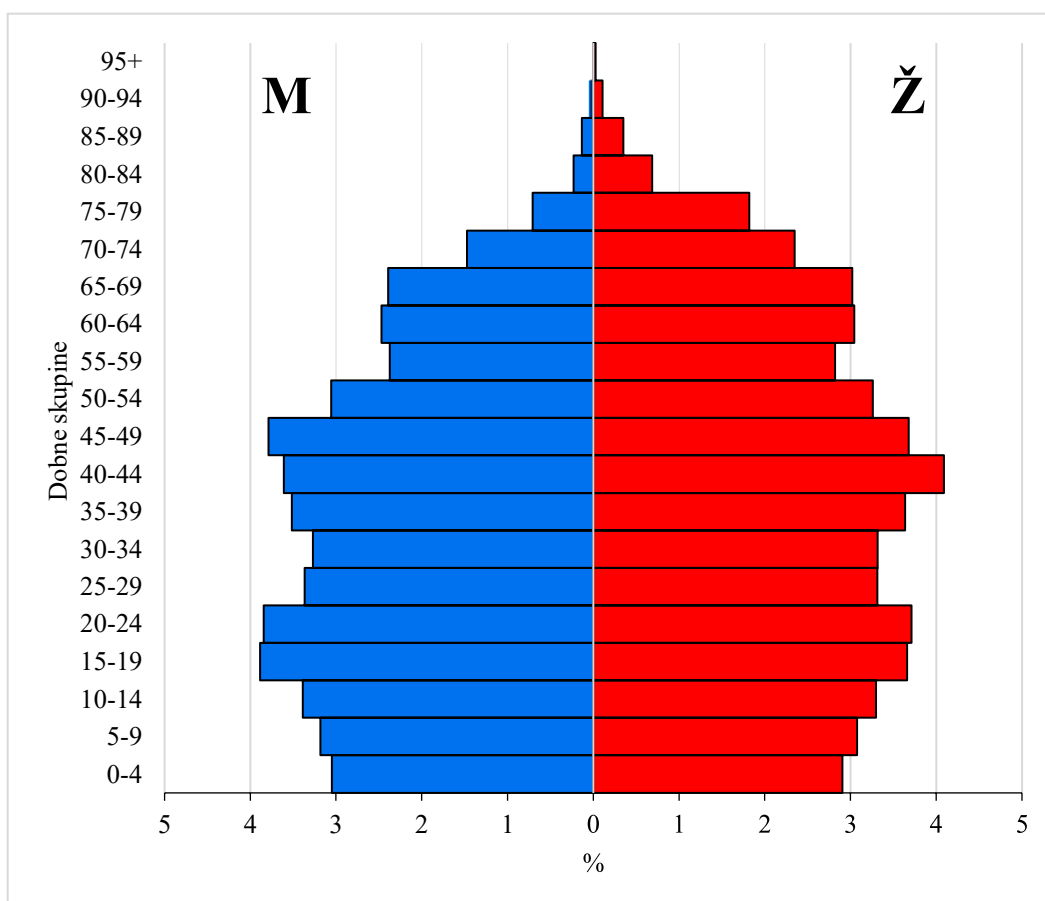
Dobno-spolni sastav stanovništva nekog područja obično se prikazuje na jednom grafičkom prikazu čiji oblik podsjeća na obris piramide. Na dobno-spolnoj piramidi Grada Slavenskog Broda 1991. godine uočava se podjednaka veličina baze piramide (udio mladog stanovništva) i središnjeg dijela (zrelo stanovništvo). Oblik dobno-spolne piramide može se opisati kao oblik košnice. Za pojedine dobne skupine vidljiva su određena udubljenja, odnosno smanjen udio stanovnika u određenim dobnim skupinama. Za dobnu skupinu od 45 do 49 godina razlog je smanjen broj rađanja tijekom Drugog svjetskog rata. Smanjen broj rađanja za vrijeme Prvog svjetskog rata je razlog za manji udio stanovnika dobne skupine od 75 do 79 godina. Udubljenje u piramidi kod dobne skupine od 20 do 24 godine vjerojatno je posljedica manjeg rađanja „krnje“ generacije od 45 do 49 godina. Kod dobne skupine od 35 do 39 godina vidljivo je ispupčenje u piramidi što je posljedica nadoknađivanja rađanja nakon Drugoga svjetskog rata, tzv. *baby boom* generacija (Sl. 8).

Slika 8. Dobno-spolna piramida Grada Slavonskog Broda 1991. godine

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Zagreb

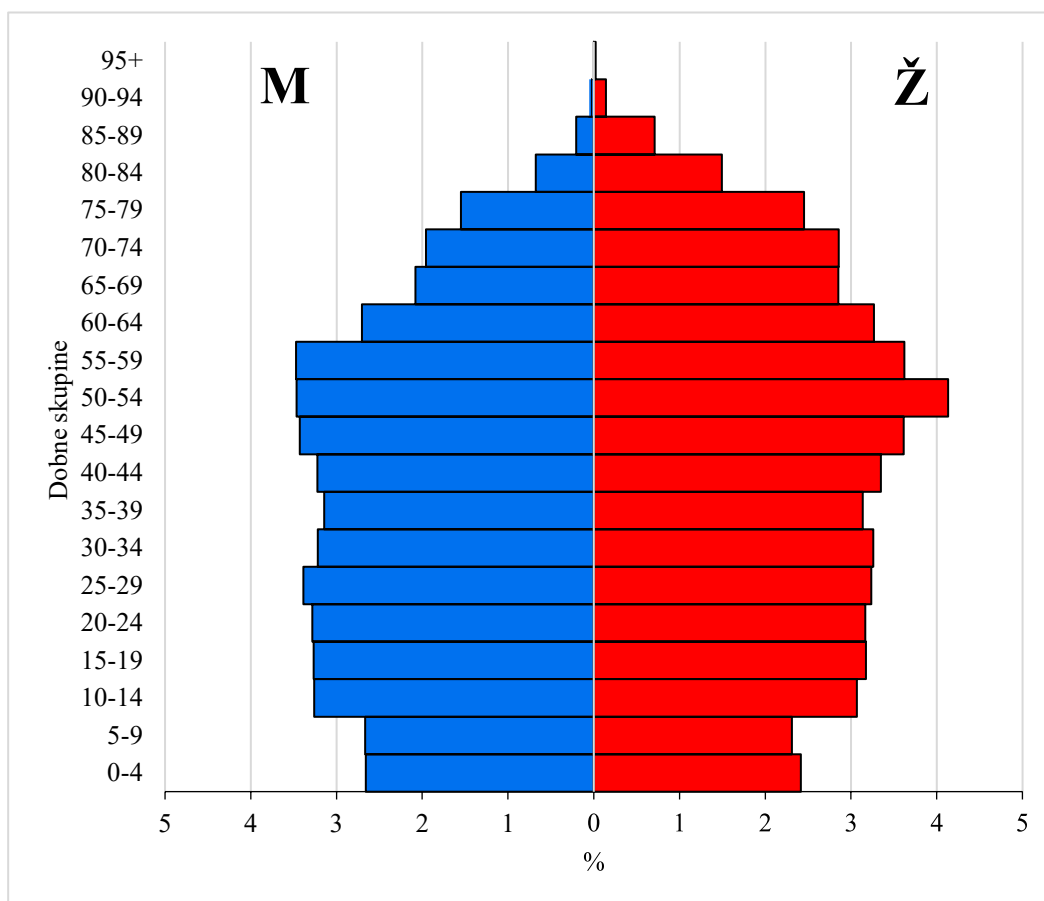
U odnosu na 1991. godinu, 2001. godine zabilježen je manji udio mladog (0–14 godina) stanovništva, a veći udio starog (65+ godina) stanovništva. Dobno-spolna piramida postala je „punija“ pri vrhu, što je rezultat povećanja udjela starijih dobnih skupina (Sl. 9). Kod dobne skupine od 70 do 74 godine i starije vidljiva je razlika u udjelima kod muškog i ženskog stanovništva. Udio ženskog stanovništva veći je od udjela muškog stanovništva za navedene dobne skupine što je rezultat duljeg životnog vijeka žena. Kao i u dobno-spolnoj piramidi iz 1991. godine, i u ovoj su vidljiva određena udubljenja. Kod dobne skupine od 30 do 34 godine, razlog su stradanja u Domovinskom ratu. Razlog za smanjeni udio dobnih skupina od 45 do 49 i od 55 do 59 godina je isti kao kod dobno spolne piramide 1991. godine za dobne skupine od 35 do 39 te od 45 do 49 godina (nadoknađivanje rađanja nakon Drugog svjetskog rata, odnosno smanjen broj rađanja u Drugom svjetskom ratu za drugu spomenutu dobnu skupinu).

Slika 9. Dobno-polna piramida Grada Slavenskog Broda 2001. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, popis 2001., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

Oblik dobno-polne piramide 2011. godine počinje poprimati oblik urne kod koje je osnovica piramide sužena dok je srednji dio ispupčen (Sl. 10). To je rezultat starenja stanovništva, odnosno povećanja udjela starog stanovništva (Tab. 3). Na ovoj dobno-polnoj piramidi također se može primijetiti razlika u udjelima muškog i ženskog stanovništva kod dobnih skupina starijih od 70 godina, zbog već spomenutoga duljeg životnog vijeka žena. U odnosu na prethodne dvije dobno-polne piramide za 1991. i 2001. godinu, kod ove se ne uočavaju udubljenja. Za dobnu skupinu od 50 do 54 godine primjećuje se ispupčenje. To su generacije rođene od 1957. do 1961. godine koje spadaju u *baby boom* generacije, odnosno generacije koje su se rodile nakon Drugoga svjetskog rata.

Slika 10. Dobno-spolna piramida Grada Slavenskog Broda 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

Koeficijent dobne ovisnosti starih pokazuje opterećenost stanovništva koje je u radnoj dobi (15–64 godina) stanovništvom u postradnoj dobi (stariji od 65 godina), odnosno broj starih na 100 stanovnika u radnoj dobi. Koeficijent dobne ovisnosti starih za Grad Slavonski Brod 1991. godine iznosio je 12,3. Sljedećim popisom stanovništva 2001. godine utvrđeno je da koeficijent dobne ovisnosti starih iznosio 19,7, dok je 2011. godine iznosio 25,6. Ovo je još jedan pokazatelj demografskog starenja stanovništva Slavenskog Broda.

Indeks starosti, kao još jedan pokazatelj starenja stanovništva, pokazuje brojčani odnos starog (65 i više godina) i mladog (0–14 godina) stanovništva. Godine 1991. indeks starosti Grada Slavenskog Broda iznosio je 36,6. Do sljedećeg popisa stanovništva 2001. godine on se gotovo udvostručio i iznosio je 70,7. Godine 2011. Slavonski Brod imao je 104 stara stanovnika na 100 mladih stanovnika.

6.2. Društveno-gospodarski sastav

Gospodarski sastav u užem smislu odnosi se na sastav stanovništva prema aktivnosti, djelatnosti i zanimanju. U širem smislu, ono uključuje i sastav prema položaju u zanimanju, kućanstvu prema izvorima prihoda, veličini posjeda i sl. Za proučavanje gospodarskog sastava stanovništva ishodište čini aktivno stanovništvo, odnosno radna snaga.

Stanovništvo se prema gospodarskoj aktivnosti dijeli u dvije velike skupine, gospodarski aktivno i neaktivno stanovništvo. Skupina gospodarski aktivnog stanovništva dijeli se u tri manje skupine. Prvu čine sve zaposlene osobe, što uključuje osobe koje rade puno radno vrijeme, pola radnog vremena ili više te manje od pola prosječnoga radnog vremena. U drugu skupinu aktivnog stanovništva ulaze osobe koje nisu u radnom odnosu, ali obavljaju neko zanimanje. To su primjerice aktivni u poljoprivredi ili zanatstvu. Posljednju skupinu među aktivnom stanovništvu čine nezaposlene osobe u određenom razdoblju, odnosno nezaposlene osobe koje su prije bile zaposlene i osobe koje prvi puta traže posao. Gospodarski neaktivno stanovništvo se dijeli na osobe koje imaju samostalan izvor prihoda te na gospodarski ovisne osobe (uzdržavane). U prvu spomenutu skupinu uključene su osobe koje primaju mirovinu, osobe koje se školuju i primaju stipendiju i gospodarski neovisne osobe koje ne rade, ali ni ne traže posao (npr. rentijeri). Među gospodarski ovisne osobe ubrajaju se djeca do 15 godina, kućanice, osobe koje se školuju na teret npr. roditelja te osobe nesposobne za rad i bolesne osobe (Wertheimer-Baletić, 1999, prema Nejašmić, 2005).

Udio aktivnog stanovništva Slavenskog Broda 1991. godine iznosio je 41,7%. Trećina od ukupnog stanovništva je obavljala zanimanje, a 9% bilo nezaposleno. Osobe s osobnim prihodom (umirovljenici, osobe koje primaju socijalnu pomoć i sl.) činile su 16,4% u ukupnom stanovništvu, a uzdržavano stanovništvo 41,9% što je nešto više od aktivnog stanovništva (Tab. 3). Ako se pogleda dobni sastav za promatranu godinu, primjećuje se da više od polovine uzdržavanog stanovništva čini mlado stanovništvo do 15 godina.

Tablica 4. Broj i udio stanovnika Grada Slavenskog Broda prema aktivnosti 1991., 2001. i 2011. godine

Godina	Aktivno stanovništvo						Neaktivno stanovništvo	
	Broj			Udio (%)			Broj	Udio (%)
	Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni	Ukupno	Zaposleni	Nezaposleni		
1991.	22 338	17 503	4 835	41,7	32,6	9,0	31 297	58,3
2001.	26 645	18 856	7 789	41,3	29,2	12,1	37 967	58,7
2011.	23 041	17 541	5 500	46,6	35,5	11,1	26 388	53,4

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991., Stanovništvo u zemlji, prema aktivnosti i spolu, popis 1991.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema aktivnosti i spolu, po gradovima/općinama, popis 2001.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina po trenutačnoj aktivnosti i spolu, DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

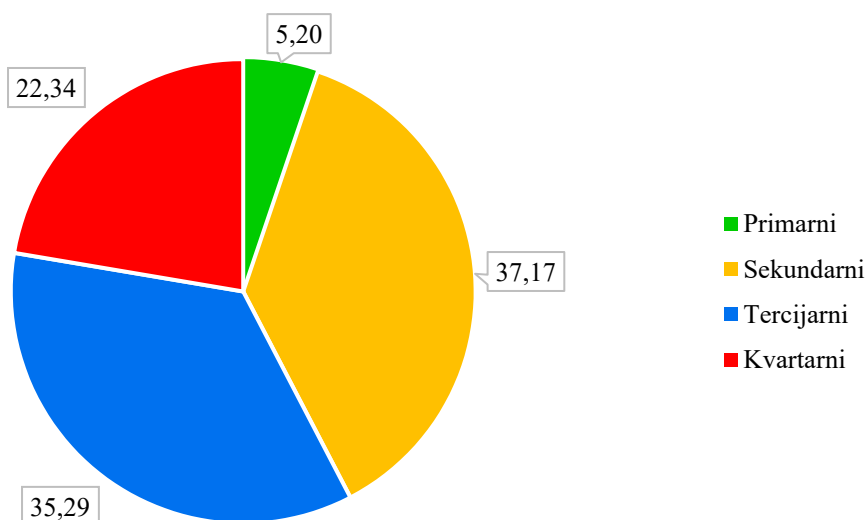
Prema popisu stanovništva 2001. godine, uočava se porast u broju aktivnog stanovništva Slavenskog Broda, međutim, što se tiče udjela aktivnog stanovništva, zabilježen je blagi pad u odnosu na 1991. godinu (Tab. 4). Ovaj podatak ne čudi, s obzirom da je Slavonski Brod 2001. godine imao veći broj stanovnika nego na prethodnom popisu. Od ukupnoga aktivnog stanovništva, gotovo trećina stanovnika je obavljala neko zanimanje. U odnosu na prethodni popis zabilježen je porast nezaposlenih. Više od polovine stanovništva činile su gospodarski neaktivne osobe. Uočava se i porast udjela osoba s osobnim prihodom, od kojih veći dio čine umirovljenici. U odnosu na popis stanovništva 1991. godine, zabilježen je pad udjela uzdržavanog stanovništva što je u skladu sa smanjenjem udjela mladog stanovništva.

Popisom stanovništva 2011. godine aktivno stanovništvo u Slavenskom Brodu činilo je manje od polovine (46,6%) ukupnog stanovništva. Zabilježen je blagi porast u udjelu zaposlenih stanovnika te pad u udjelu nezaposlenih (Tab. 4). Ovaj podatak upućuje na to da gospodarska kriza nakon 2008. godine nije ostavila prevelik trag na zaposlenost stanovnika Slavenskog Broda. Međutim, objašnjenje za takav rezultat može se pronaći u migracijskom saldu za razdoblje od 2001. do 2011. godine. U tom razdoblju je u Slavenskom Brodu bilo preko pet tisuća iseljenih više nego doseljenih. Velika je vjerojatnost da bi udio nezaposlenih stanovnika bio veći da je bilo manje iseljenog stanovništva koje je priliku za radnim mjestima pronašlo izvan grada. U popisu stanovništva 2011. godine u kategoriji ekonomski neaktivno stanovništvo razlikuju se četiri potkategorije, umirovljenici, osobe koje se bave obavezama u kućanstvu,

učenici ili studenti te ostale neaktivne osobe. U ekonomski neaktivnom stanovništvu dominiraju umirovljenici, zatim slijede učenici ili studenti, osobe koje se bave obvezama u kućanstvu te ostale neaktivne osobe.

Osnovna raspodjela aktivnog stanovništva provodi se po granama djelatnosti u kojima su zaposleni. U metodološkim objašnjenjima popisa stanovništva 2011. godine navedeno je kako je djelatnost „obilježje ekonomske aktivnosti poduzeća, ustanove, obrtničke radnje, slobodnog zanimanja, poljoprivrednoga gospodarstva ili bilo kojega drugog oblika poslovnog subjekta, ali i samostalnog posla, u kojem osoba obavlja svoje zanimanje radi stjecanja sredstava za život“ (Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., 2011). Djelatnosti se dijele u četiri osnovne skupine djelatnosti, a to su primarni, sekundarni, tercijarni i kvartarni sektor gospodarskih djelatnosti. Primarni sektor obuhvaća poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo. U sekundarni sektor uključeno je rudarstvo, industrija, vodoprivreda, građevinarstvo i proizvodno obrtništvo. Tercijarni sektor obuhvaća uslužno obrtništvo, ugostiteljstvo, trgovinu, promet, novčarstvo i sl. Iz tercijarnog sektora gospodarskih djelatnosti izdvojen je kvartarni sektor koji uključuje obranu, upravu, školstvo, znanost, zdravstvo i kulturu (Nejašmić, 2005).

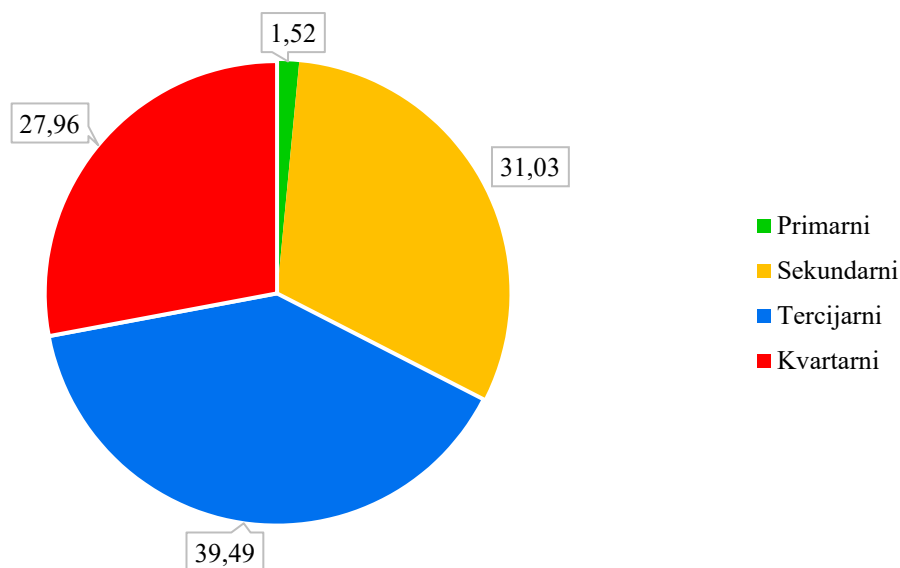
Godine 1991. u Slavonskom Brodu najviše zaposlenih bilo je u sekundarnom sektoru (Sl. 11), posebice u djelatnostima industrije i rudarstva. Kao što je već spomenuto, u drugoj polovini 20. stoljeća došlo je do snažnog razvoja industrije u tadašnjoj državi. Osnovne industrijske grane u Hrvatskoj Posavini bile su prerada metala i drveta. Nekoliko se tvrtki iz Slavenskog Broda i okolice isticalo proizvodnjom, ali i brojem zaposlenih. Grupacija „Đuro Đaković“, kao proizvođač tramvaja, vagona, specijalnih i borbenih vozila te ostalih proizvoda, dugi niz godina bila je simbol broskog gospodarstva. Druga po značenju brodska tvrtka bila je „Slavonija drvna industrija“. Tvornica tapeciranog namještaja „Oriolik“ iz Oriovca također je okupljala velik broj zaposlenih iz Slavenskog Broda. Drugi sektor s najvećim udjelom zaposlenih bio je tercijarni sektor. Najviše zaposlenih bilo je u trgovini, s gotovo dvije tisuće zaposlenih. Udio zaposlenih u kvartarnom sektoru iznosio je gotovo četvrtinu zaposlenog stanovništva, dok je primarni sektor s 5,2% imao najmanji udio zaposlenih.

Slika 11. Udio zaposlenog stanovništva Grada Slavonskog Broda po sektorima djelatnosti 1991. godine

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991., Aktivno stanovništvo u zemlji koje obavlja zanimanje prema području djelatnosti po naseljima, Dokumentacija 885, DZS, Zagreb, 1994.

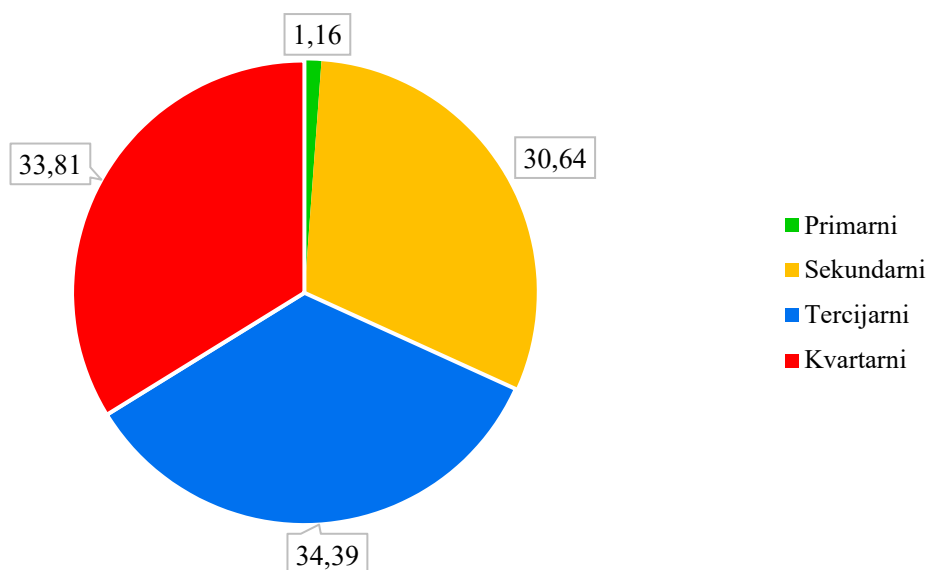
Godine 2001. aktivno stanovništvo Grada Slavonskog Broda najmanje je bilo zaposleno u primarnom sektoru. U odnosu na 1991. godinu zabilježen je pad od gotovo 72%. Broj zaposlenih u sekundarnom sektoru također je opao (za 20%) u odnosu na prethodni popis stanovništva. U ovom sektoru bilo je zaposleno 31% stanovništva, najviše u prerađivačkoj industriji. Ranije spomenute tvrtke počele su se početkom devedesetih godina 20. stoljeća susretati s problemima, kao što su stečajevi i smanjenje proizvodnje. Te probleme dodatno je ubrzao Domovinski rat, što krajem 20. stoljeća dovodi do smanjenja zaposlenih u sekundarnom sektoru. S druge strane, tercijarni i kvartarni sektor su u porastu po broju zaposlenih u odnosu na 1991. godinu. Zaposlenih u tercijarnom sektoru bilo je 35% stanovništva uz porast od 7,7% u odnosu na prethodni popis stanovništva. Kao i 1991. godine, najveći broj zaposlenih bio je u području trgovine. Zabilježen je porast u udjelu zaposlenih u kvartarnom sektoru u kojem je najviše zaposlenih u javnoj upravi i obrani, zatim u zdravstvenoj zaštiti i socijalnoj skrbi (Sl. 12).

Slika 12. Udio zaposlenog stanovništva Grada Slavonskog Broda po sektorima djelatnosti 2001. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu, po gradovima/općinama, popis 2001., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

Popisom stanovništva 2011. godine zabilježen je nastavak pada zaposlenih u primarnom sektoru. Nešto manje od trećine zaposlenih bilo je u sekundarnom sektoru, ali prema broju zaposlenih zabilježen je porast u odnosu na prethodni popis stanovništva. Unutar sekundarnog sektora najveći broj zaposlenih ponovno je bio u prerađivačkoj industriji. Tercijarni sektor je po broju zaposlenih u blagom padu u odnosu na 2001. godinu, ali je unatoč tome s nešto više od trećine zaposlenog stanovništva sektor s najvećim udjelom zaposlenih. Najveći porast broja zaposlenih u odnosu na 2001. godinu zabilježen je u kvartarnom sektoru, u kojem je bilo najviše zaposlenih u djelatnostima zdravstvene zaštite i socijalne skrbi te u javnoj upravi i obrani (Sl. 13).

Slika 13. Udio zaposlenog stanovništva Grada Slavonskog Broda po sektorima djelatnosti 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu, popis 2011., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>

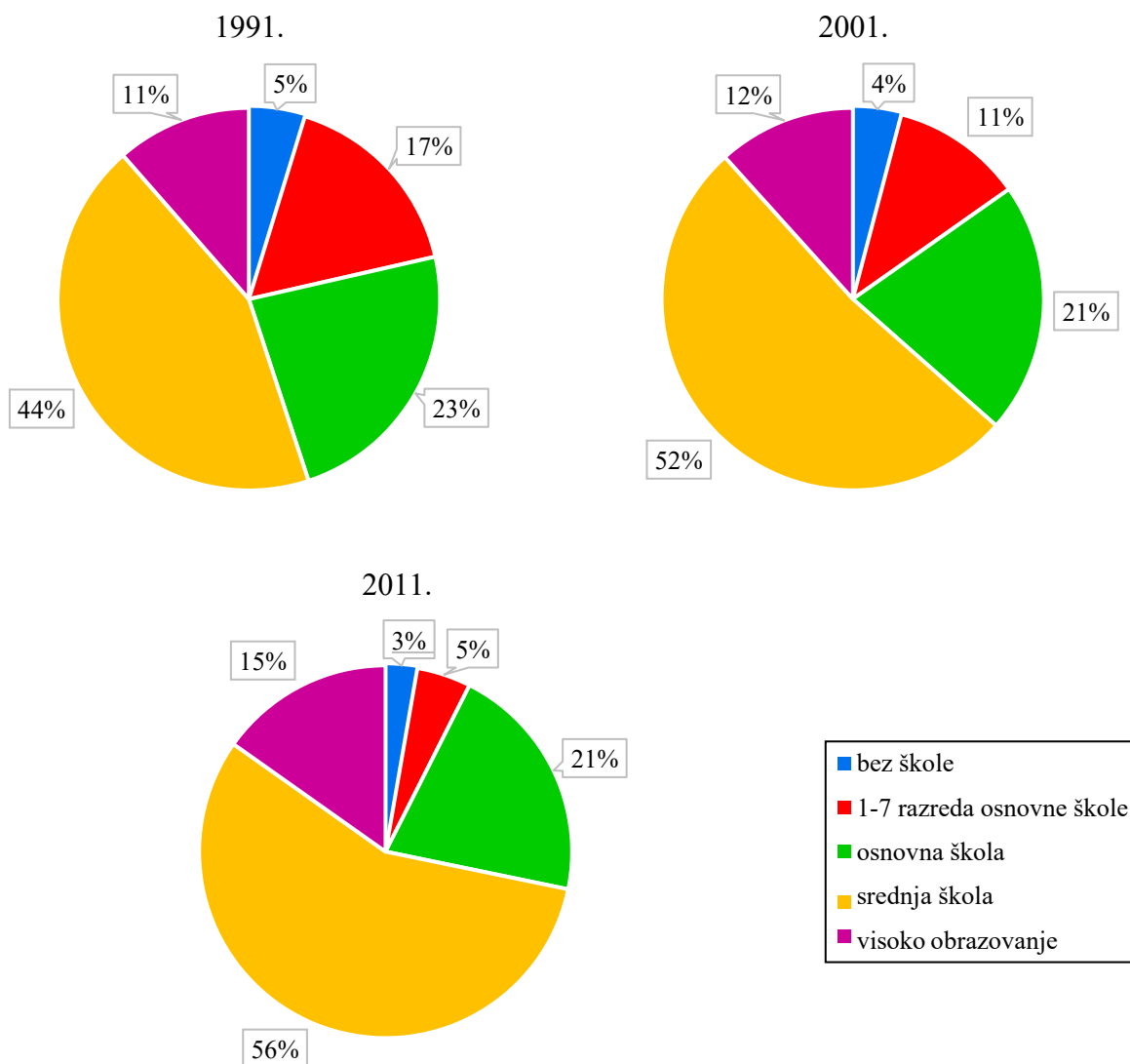
6.3. Obrazovni sastav stanovništva

Obrazovni sastav stanovništva odnosi se na pismenost stanovništva te na školsku spremu. Podaci o pismenosti i završenoj školi prikupljaju se popisima stanovništva. U popisima stanovništva u Hrvatskoj, školska sprema obuhvaća stanovništvo od 15 i više godina.

Popisom stanovništva 1991. godine utvrđeno je da je bez završene škole bilo nešto više od dvije tisuće stanovnika, od toga više od dvije trećine ženskog stanovništva. Nepotpuno osnovnoškolsko obrazovanje, odnosno završeno od jednog do sedam razreda osnovne škole, imalo je 16,7% od ukupnog broja stanovnika od 15 i više godina. Gotovo četvrtina stanovništva imala je završenu osnovnu školu. Najviše stanovnika imalo je završenu srednju školu (43,6%), dok je visoko obrazovanje imalo 11,5% stanovnika (Sl. 14).

Prema podacima iz popisa stanovništva 2001. godine, obrazovni sastav Slavonskog Broda povoljniji je u odnosu na 1991. godinu. Uočava se pad u udjelu stanovništva bez škole, kao i pad udjela stanovništva s nepotpunim osnovnoškolskim obrazovanjem (Sl. 14). Završenu osnovnu školu imalo je nešto više od petine stanovništva. U odnosu na popis stanovništva 1991. godine, zabilježen je pad od 19,7% broja stanovnika s nepotpunim osnovnoškolskim obrazovanjem, a porast broja stanovnika s osnovnom školom od 8,8%. Najveći broj stanovnika

imalo je srednju školu. U navedenoj kategoriji je također zabilježen porast od 43% u odnosu na prethodni popis stanovništva. Porast je zabilježen i kod stanovnika sa završenim visokim obrazovanjem.

Slika 14. Stanovništvo Grada Slavonskog Broda prema razini obrazovanja 1991., 2001. i 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991, Stanovništvo prema školskoj spremi, pismenosti i spolu po naseljima, Dokumentacija 884., Zagreb 1994.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, po gradovima/općinama, popis 2001., DZS, Zagreb; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, popis 2011., popis 2011.

Popisom stanovništva 2011. godine utvrđen je pad udjela stanovništva bez škole i s nepotpunim osnovnoškolskim obrazovanjem. Petina stanovnika imalo je završenu osnovnu školu, dok je više od polovine stanovnika imalo završenu srednju školu. U odnosu na popis stanovništva 2001. godine, najveći porast zabilježen je u broju stanovnika s visokim obrazovanjem, a iznosio je 23,3%.

7. ZAKLJUČAK

Razvoj grada Slavenskog Broda može se pratiti od njegovog osnutka i naselja Marsonije sve do danas. Kroz povijest su na njegov gospodarski i demografski razvoj utjecali razni čimbenici. Od prvog službenog popisa stanovništva 1857. do 2001. godine vidljiv je konstantan porast broja stanovnika. Glavni razlozi za to su razvoj industrije u 19. stoljeću te doseljavanje stanovnika, najviše iz Bosne i Hercegovine. Prvo promatrano međupopisno razdoblje od 1991. do 2001. godine karakterizira pozitivna stopa prirodne promjene unatoč Domovinskom ratu. Premda je za ratno razdoblje karakteristično smanjenje rodnosti, Domovinski rat nije imao previše negativnog utjecaja na prirodno kretanje stanovništva Slavenskog Broda, već je u tom razdoblju Slavonski Brod imao najveću pozitivnu razliku između broja živorođenih i umrlih. Na porast broja stanovnika u prvom međupopisnom razdoblju utjecao je i kratkotrajni *baby boom* nakon Domovinskog rata. Drugo međupopisno razdoblje od 2001. do 2011. godine obilježava nepovoljni demografski trendovi. U spomenutom razdoblju došlo je do pada opće stope rodnosti te rasta opće stope smrtnosti. Također, stopa prirodne promjene dobila je negativan predznak. Sve ovo negativno je utjecalo na broj stanovnika pa je tako popisom stanovništva 2011. godine po prvi puta je zabilježen pad broja stanovnika Grada Slavenskog Broda. Dodatan negativan utjecaj na broj stanovnika imalo je mehaničko kretanje stanovništva. Za razliku od prvog međupopisnog razdoblja kada je migracijski saldo bio pozitivan, u drugom međupopisnom razdoblju zabilježen je negativan migracijski saldo što ukazuje na veći broj iseljenog stanovništva. Jedan od razloga za iseljavanje stanovništva bila je ekonomska kriza 2008. godine, a od 2013. (pridruživanja Hrvatske Europskoj uniji) i iseljavanje u ostale zemlje Unije. Važno je istaknuti da podatak o migracijskom saldu u prvom međupopisnom razdoblju pokazuje da Domovinski rat nije negativno utjecao ni na mehaničko kretanje stanovništva. Kod sastava stanovništva prema dobi također se mogu uočiti negativni trendovi nakon popisa stanovništva 1991. godine jer je došlo do smanjenja udjela mladog i zrelog stanovništva, a do porasta udjela starog stanovništva. Dodatni pokazatelji demografskog starenja stanovništva Slavenskog Broda su koeficijent dobne ovisnosti starih te indeks starosti. Kao rezultat demografskog starenja javlja se neravnoteža između starog stanovništva, uglavnom umirovljenika, i gospodarski aktivnog stanovništva što dovodi do povećanja javnih troškova, prije svega za potrebe zdravstvene i socijalne skrbi te mirovina. Također, padom nataliteta, smanjuje se udio stanovništva u fertilnoj dobi što doprinosi daljnjem smanjenju opće stope rodnosti, ali se povećava opća stopa smrtnosti zbog starenja stanovništva. Što se tiče

gospodarske djelatnosti, Grad Slavonski Brod u prošlom stoljeću je obilježavala razvijena industrija. U sekundarnom sektoru do 2001. godine bio je zaposlen najveći broj stanovnika. Zbog brojnih problema u tvrtkama koje su zapošljavale većinu radnika Slavenskog Broda, došlo je do smanjenja udjela zaposlenih u sekundarnom sektoru. S druge strane, udio zaposlenih u tercijarnom i kvartarnom sektoru se povećao, što je u skladu s porastom udjela stanovnika s visokim obrazovanjem. Kao najznačajniji demografski problemi Grada Slavenskog Broda ističu se iseljavanje te negativna prirodna promjena što izrazito negativno utječe na broj stanovnika. Popisom stanovništva 2021. godine uvidjet će se hoće li se negativni trendovi nastaviti ili će doći do promjene.

IZVORI

1. Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>
2. Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991., Aktivno stanovništvo u zemlji koje obavlja zanimanje prema području djelatnosti po naseljima, Dokumentacija 885, DZS, Zagreb, 1994.
3. Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Zagreb
4. Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991, Stanovništvo prema školskoj spremi, pismenosti i spolu po naseljima, Dokumentacija 884., Zagreb 1994.
5. Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava, 31. ožujak 1991, Stanovništvo u zemlji i inozemstvu po naseljima, Dokumentacija 911, Zagreb 1996.
6. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Stanovništvo prema aktivnosti i spolu, Državni zavod za statistiku, Republika Hrvatska
7. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama, Državni zavod za statistiku, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>
8. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, popis 2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>
9. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Republika Hrvatska, <https://www.dzs.hr/>
10. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 31. ožujka 2001., Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju u zaposlenju, djelatnosti i spolu, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Republika Hrvatska, <https://www.dzs.hr/>
11. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, po gradovima i općinama, Državni zavod za statistiku, <https://www.dzs.hr/>

12. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011., DZS, Zagreb, <https://www.dzs.hr/>
13. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina po trenutačnoj aktivnosti i spolu, Državni zavod za statistiku, Republika Hrvatska, <https://www.dzs.hr/>
14. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, Državni zavod za statistiku, Republika Hrvatska, <https://www.dzs.hr/>
15. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Zaposleni prema sektoru djelatnosti, Državni zavod za statistiku, Republika Hrvatska, <https://www.dzs.hr/>
16. Vitalna statistika, Državni zavod za statistiku
17. URL1: <https://www.dzs.hr/>, 24. 3. 2021.
18. URL 2: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=56612>, 24. 3. 2021.

LITERATURA

1. Akrap, A. (2019): *Stanovništvo u Hrvatskoj: čimbenici silaznih trendova*, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 74(3): 335-349. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=323813, 2. 1. 2021.
2. Babić, D. (1997): *Sociodemografske promjene stanovništva Brodsko-posavske županije uzrokovane Domovinskim ratom*, *Migracijske i etničke teme*, 13(3): 241-266. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=187121, 3. 1. 2021.
3. Bartek, A. (1998): *Brod i okolica*, Privlačica, Vinkovci
4. Hrkać, D. (2009): *Demografski razvoj Broda 1869.-1890. godine*, *Radovi: Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 41(1): 267-303. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/49237>, 3. 1. 2021.
5. Kevo, M. (2008): *Kretanje stanovništva Brodsko-posavske županije, 1981.-1991.-2001.*, *Časopis za suvremenu povijest*, 40(1): 237-266. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=42909, 3. 1. 2021.
6. Križe, Ž. (2018): *Izveštavanje hrvatskog tiska o ratnim stradanjima na slavonskobrodskom području od ožujka do listopada 1992.*, u: *Slavonski Brod i Brodsko-posavska županija u Domovinskom ratu*, ur. M. Akmadža, Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 417-443.

7. Magaš, D. (2013): *Geografija Hrvatske*, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju, Zadar; Meridijani, Samobor.
8. Milić, B. (2006): *Urbani razvoj gradova na tlu Hrvatske – 19. stoljeće.*, Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam, 14(2): 197-217. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/10703>, 26. 3. 2021.
9. Miščančuk, D. (2019): *Gradska regija Slavenskog Broda*, Diplomski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet.
10. Nejašmić, I. (2005): *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
11. Šterc, S., Komušanac, M. (2012): *Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?*, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 21(3): 693-713. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=133671, 30. 9. 2021.
12. Tomičić, L. (2019): *Demogeografska obilježja Brodsko-posavske županije*, Prvostupnički rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet.
13. Peračković, K., Pokos, N. (2015): *U starom društvu – Neki sociodemografski aspekti starenja u Hrvatskoj*, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 24(1): 89-110.
Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=204100, 1. 10. 2021.
14. Pokos, N. (2017): *Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske*, Političke analize, 8(31): 16-23. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=283891, 2. 1. 2021.
15. Wertheimer-Baletić, A. (2004): *Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj*, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 13(4-5): 631-651. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24554, 30. 9. 2021.
16. Živić, D. (2003): *Neka obilježja diferenciranog demografskog razvoja urbanih i ruralnih naselja/područja Istočne Hrvatske*, Migracijske i etničke teme, 19(1): 71-95. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=12057, 5. 9. 2021.
17. Živić, D. (2017): *Demografsko pražnjenje Istočne Hrvatske*, Političke analize, 8(31): 24-32. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=283893, 2. 1. 2021.

18. Živić, D. (2017): *Demografsko izumiranje hrvatskog istoka*, Pilar: časopis za društvene i humanističke studije, 24(2): 9-26. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=337835, 2. 10. 2021.
19. Živić, D., Turk, I., Pokos, N. (2014): *Regionalni aspekti depopulacije Hrvatske (1991. – 2011.)*, Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti, 18(1-2): 231-251. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=197820, 30. 9. 2021.

POPIS SLIKA

Slika 1. Kretanje broja stanovnika Slavanskog Broda od 1857. do 1981. godine	7
Slika 2. Broj stanovnika Grada Slavanskog Broda 1991., 2001. i 2011. godine	8
Slika 3. Kretanje broja živorođenih i umrlih Grada Slavanskog Broda od 1991. do 2011. godine	12
Slika 4. Kretanje vitalnog indeksa Grada Slavanskog Broda od 1991. do 2011. godine.....	14
Slika 5. Kretanje broja živorođenih i umrlih Grada Slavanskog Broda od 2011. do 2020. godine	15
Slika 6. Migracijska obilježja stanovništva Grada Slavanskog Broda 1991. godine.....	16
Slika 7. Migracijska obilježja Grada Slavanskog Broda 2001. i 2011. godine.....	17
Slika 8. Dobno-spolna piramida Grada Slavanskog Broda 1991. godine.....	21
Slika 9. Dobno-spolna piramida Grada Slavanskog Broda 2001. godine.....	22
Slika 10. Dobno-spolna piramida Grada Slavanskog Broda 2011. godine.....	23
Slika 11. Udio zaposlenog stanovništva Grada Slavanskog Broda po sektorima djelatnosti 1991. godine	27
Slika 12. Udio zaposlenog stanovništva Grada Slavanskog Broda po sektorima djelatnosti 2001. godine	28
Slika 13. Udio zaposlenog stanovništva Grada Slavanskog Broda po sektorima djelatnosti 2011. godine	29
Slika 14. Stanovništvo Grada Slavanskog Broda prema razini obrazovanja 1991., 2001. i 2011. godine	30

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj stanovnika po naseljima Grada Slavanskog Broda 1991., 2001. i 2011. godine	9
Tablica 2. Prirodna promjena i migracijski saldo Grada Slavanskog Broda za međupopisna razdoblja od 1991. do 2001., od 2001. do 2011. i od 2011. do 2020. godine	18
Tablica 3. Dobni sastav stanovništva Grada Slavanskog Broda 1991., 2001. i 2011. godine.	20
Tablica 4. Broj i udio stanovnika Grada Slavanskog Broda prema aktivnosti 1991., 2001. i 2011. godine	25

SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada je suvremeni demografski razvoj Grada Slavenskog Broda. Ciljevi ovog diplomskog rada bili su analizirati kretanje broja stanovnika Grada Slavenskog Broda, prirodno kretanje i migracije od 1991. do 2011. godine, analizirati strukture stanovništva Grada Slavenskog Broda od 1991. do 2011. godine te ukazati na najznačajnije demografske probleme Grada Slavenskog Broda. Korištene metode istraživanja su analiza statističkih podataka te metoda kompilacije. Podaci su obrađeni u Microsoft Office Excelu. Od prvog službenog popisa stanovništva 1857. godine, prvi pad broja stanovnika Grada Slavenskog Broda zabilježen je 2011. godine. U odnosu na prvo analizirano razdoblje (1991.-2001.), drugo razdoblje (2001-2011.) obilježilo je smanjenje opće stope rodnošći i stope prirodne promjene, kao i porast opće stope mortaliteta. Pozitivan migracijski saldo zabilježen je u prvom promatranom razdoblju od 1991. do 2001. godine, dok je u drugom promatranom razdoblju od 2001. do 2011. godine migracijski saldo bio negativan. Kao najznačajniji demografski problemi Grada Slavenskog Broda ističu se smanjenje broja stanovnika, iseljavanje te starenje stanovništva. Podaci iz sva tri analizirana popisa stanovništva pokazuju da u Slavenskom Brodu od rođenja živi gotovo polovina stanovnika. Najviše doseljenog stanovništva iz inozemstva došlo je iz Bosne i Hercegovine, a potom slijede doseljenici iz Njemačke, Srbije, Slovenije i Kosova. Udio stanovništva u dobi od 65 i više godina u porastu je od 1991. godine, što znači da stanovništvo Grada Slavenskog Broda kontinuirano stari. Od 2001. godine, povećan je udio aktivnog stanovništva, kao i udio zaposlenog stanovništva. Godine 1991., najveći udio zaposlenog stanovništva bio je u sekundarnom sektoru, a 2001. i 2011. godine tercijarni sektor je zapošljavao najveći udio aktivnog stanovništva. Udio stanovništva bez osnovne škole je u padu od 1991. godine. Također, od 1991. godine stanovništvo sa završenom srednjom školom i visokim obrazovanjem je u porastu.

SUMMARY

The topic of this graduation thesis is the contemporary demographic development of the Town of Slavonski Brod. The objectives of this graduation thesis were to analyze population trends of the Town of Slavonski Brod, natural population change and migration from 1991 to 2011, to analyze population structure of Town of Slavonski Brod from 1991 to 2011 and to point out the most significant demographic problems. The research methods used were statistical analysis and compilation. The data were processed in Microsoft Office Excel. From the first official census conducted in 1857, the first population decline was recorded in 2011. Compared to the first period analysed (1991 – 2001), the second period (2001 – 2011) was marked by a decrease of the general birth rates and the rate of natural change, as well as an increase of the mortality rate. Net migration was positive from 1991 to 2001, but it became negative in second observed period from 2001 to 2011. This shows that the most significant demographic problems of the Town of Slavonski Brod are the population decline, emigration and population aging. Data from all three censuses show that almost half population of Slavonski Brod has lived in Slavonski Brod since birth. Most of the immigrants from abroad came from Bosnia and Herzegovina, followed by immigrants from Germany, Serbia, Slovenia and Kosovo. The share of population aged 65 and over has been increasing since 1991 which means that population of Town of Slavonski Brod is ageing continuously. The share of active population has increased since 2001, as well as the share of the employed population. In 1991, the largest share of employed population was in the secondary sector of the economy, and in 2001 and 2011 the tertiary sector employed the highest share of active population. The share of population without primary education has been decreasing since 1991. Also, the share of population with secondary and higher education have been increasing since 1991.